

Marek Fajfr a kolektiv

ŠKOLA
OTEVŘENO

Badatelský projekt

1945

Sestry Macalovy

OBSAH

BADATELSKÝ PROJEKT	5
1945 Sestry Macalovy	6
Druhá světová válka na Mladoboleslavsku	8
Konec druhé světové války v Benátkách nad Jizerou	16
Místně zakotvené učení	20
Badatelsky orientovaná výuka	24
 BADATELSKÝ DENÍK	 31
Vyhodnocení projektu	36
 HISTORICKÉ PRAMENY	 37
Fotografie pomníku padlým v první a druhé světové válce ve Kbele	38
Popis pomníku v odborném časopise Boleslavica	40
Fotografie sester Macalových	44
Matrika zemřelých	46
Policejní přihlášky	48
Obálka, ve které byly uloženy fotografie z pohřbu	50
Mapa s označením dopadu bomb	52
Fotografie z pohřbu sester Macalových	54
Část kroniky obce Nové Benátky 1914–1948	60
Záznam vzpomínek Věry Šmidové a odkazy na audiosoubory	68
 POUŽITÉ ZDROJE	 73

Poděkování za podporu při realizaci tohoto badatelského sešitu patří Státnímu okresnímu archivu v Mladé Boleslavi a jeho řediteli Mgr. Tomáši Herianovi a Muzeu Benátekka, konkrétně Mgr. Kristýně Číhové. Chceme poděkovat také paní Věře Šmidové, jejíž vzpomínky a svědectví byly pro zhmotnění příběhu v hodinách klíčové.

Vydání sešitu finančně podpořil Nadační fond Škoda Auto, za což jsme nesmírně vděční. Díky této podpoře jsou materiály dostupné pro všechny zájemce zdarma: v digitální podobě online na webové stránce www.skola-otevreno.cz/badatelske.sesity a v tištěné podobě na adrese Školy Otevřeno v Benátkách nad Jizerou.

*Mgr. Marek Fajfr, Ph.D.
ředitel Školy Otevřeno*

BADATELSKÝ PROJEKT

Příběh sester Macalových z května 1945 se ve Škole Otevřeno stal branou nejen pro pochopení událostí z konce druhé světové války. Díky zkoumání reálného prostoru v okolí školy, ve kterém se žáci denně pohybují, a díky osobnímu setkání s pamětníci získalo vyučování o dějinách hlubší rozměr.

1945 SESTRY MACALOVY

autor: Mgr. Marek Fajfr, Ph.D., ředitel Školy Otevřeno

V rámci integrovaného předmětu Společnost pro třetí trojročí (žáci 7.–9. třídy) jsme v naší škole toto téma zvolili z vícero důvodů.

Jsme přesvědčeni, že skrze reálné příběhy běžných lidí je možné s dětmi postupně získávat tzv. **historické myšlení**. To se podle autorů jediné české badatelské učebnice dějepisu (Pinkas et alii. 2022) skládá např. z dovednosti chápat různost dobových perspektiv, lépe rozumět lidem, kteří žili v minulosti, a zároveň tak k minulosti zaujímat aktivní vztah a postoj. Chceme, aby si žáci uvědomili, že dějiny nás obklopují a formují to, co si myslíme a co prožíváme v současnosti.

“
**Dějepis někdy není ve
školách oblíben, protože
představuje v hlavách
žáků a někdy i učitelů
sumu dat a jmen.**
”

Ve výuce dějepisu v Česku převládá frontální výuka, což je z našeho pohledu škoda. Dějepis jsou přece nejen znalosti, které je dobré si pamatovat, ale také dovednosti a postoje, které společně tvoří komplexní kompetence. V badatelském příběhu tato **důležitá data světových dějin ožívají** a jsou pro žáky lépe představitelná. Navíc badatelský projekt kopíruje práci historiků a **odkrývá způsob reálné historiografie**, tedy cestu, jakou se data a jména do učebnic dostávají. Moc bychom si přáli, aby díky tomuto projektu žáci zažili, že práce dějepisců je dobrodružství.

Škola Otevřeno chce tímto badatelským projektem **inspirovat další školy k obohacování výuky** nejen dějepisu. Nenabízíme ale návod na komplexní a do detailu provázanou lekci. Věříme, že učitelé využijí podklady a inspiraci z badatelského sešitu pro tvorbu vlastní vyučovací hodiny či tematického bloku, které budou dávat smysl v kontextu

jejich vlastní výuky, školy, města či regionu. Navíc - ne všechno se nám během našeho vlastního projektu dařilo. Uvítáme sdílení zkušeností se školami a vzdělávacími institucemi, které badatelský projekt budou realizovat.

Válka je bohužel součástí tohoto světa, našich životů a životů našich dětí i dnes. Neskonzila v roce 1945 výbuchem posledních zbloudilých bomb. Děje se mimojiné neda-leko našich hranic a dozvídáme se o ní snad ze všech médií. Cílem tohoto badatelského projektu je uvědomění, jak **hrůzné a nesmyslné války jsou**, jak obrazně i doslova řeče-no dopadají na životy nevinných lidí a dětí.

Nechceme ale, aby tento projekt prohluboval mýtus, že Češi jsou a vždy budou oběťmi velkých mocností. Nechceme ani, aby bylo toto téma jakýmsi spektaklem utrpení. Cílem projektu přece není jen se spravedlivě rozhořčit nad zbytečnými oběťmi v samot-ném závěru války, ale přispět k budování **silného, ale také kritického vztahu k historii českých zemí**. Vždyť do smrti sester Macalových promlouvá komunistický benátecký kronikář z roku 1948, stejně jako mylná tabulka na stávajícím pomníku připomínajícím jejich smrt. Ale nepředbíhejme!

Ostatně na tomto místě se hodí jedno zásadní **varování** – učitel nesmí žákům v úvod-ních fázích projektu prozradit klíčovou informaci tohoto příběhu, totiž reálné viníky bombardování Benátek v květnu 1945. To může být pro některé z nás náročné, ale vy-platí se počkat na silný aha-moment, který se v průběhu bádání u žáků dostaví.

Po podepsání Mnichovské dohody 30. září 1938 po půlnoci vrchními představiteli čtyř mocností Velké Británie, Francie, Itálie a Německa bylo více než zřejmé, že zanedlouho stejný osud postihne i zbytek republiky.

DRUHÁ SVĚTOVÁ VÁLKA NA MLADO- BOLESLAVSKU

autor: Mgr. Tomáš Herian, Státní okresní archiv Mladá Boleslav

Po nočním jednání Hitlera s prezidentem Dr. Háchou došlo dopoledne 15. března 1939 k obsazení zbytku státu německým vojskem. Ve čtvrtek 16. března 1939 došlo k vyhlášení výnosu o zřízení Protektorátu Čechy a Morava, a Češi se tak stali občany nového státního útvaru. Veškerá státní moc přešla do rukou úřadu říšského protektora se sídlem v Praze, jehož představitelé byli vládci protektorátu. Protektorátní prezident a vláda byli de facto pouze výkonnou součástí moci okupantů. Národní shromáždění (tehdejší parlament) a Senát byly po vzniku protektorátu rozpuštěny a v průběhu okupace se již nekonaly žádné volby. Exekutivu vykonávala protektorátní vláda.

Až do uskutečnění Heydrichových reforem v roce 1942 byla státní správa dvojkolejná – autonomní pro obyvatelstvo české a německé, představovaná úřadem protektora a institucí oberlandrátů. [1] Heydrich obě linie sloučil, resp. zrušil většinu oberlandrátů a do čela všech státních a samosprávných úřadů dosadil Němce. Od května 1942 byla zavedena správa z příkazu Říše (Reichsauftragsverwaltung, RAV), kterou byla přímá působnost ve veřejné správě přenesena na okresní úřady (v našem případě na Okresní úřad v Mladé Boleslavi).

Organizace státní správy

V roce 1942 došlo na Mladoboleslavsku, stejně jako v jiných okresech, k výrazným změnám v **organizaci státní správy**. Nařízením ministra vnitra č. 185/1942 Sb., o nové úpravě obvodů sídel okresních úřadů, došlo ke zrušení expozitury okresního úřadu v Nových Benátkách a připojení jejího obvodu (soudní okres Nové Benátky) k politickému okresu Brandýs nad Labem. [2] Stejným nařízením byl zrušen politický okres Mnichovo Hradiště, který připadl k Mladé Boleslavi. Mladoboleslavsko, typický středočeský region, se tak stalo pohraničním okresem sousedícím s Německem. Mnichovské události roku 1938 způsobily, že k Německu tehdy připadlo devět obcí, osm osad a místních částí z okresu Mnichovo Hradiště.

Nacistická okupační správa systematicky likvidovala demokratickou samosprávu od zemské až po obecní úroveň. Němci zasahovali do personálního obsazení okresních i obecních zastupitelstev. Posupně docházelo k rozpouštění obecních zastupitelstev, jejichž pravomoci následně přešly na dosazené vládní komisaře. V roce 1944, kdy vrcholila totální válka, došlo ve většině obcí rozhodnutím okresního úřadu v Mladé Boleslavi k rozpouštění obecních zastupitelstev a všech obecních komisí. Do konce války pak byly obce řízeny několikačlennou správní komisí (jmenovanou okresním úřadem v Mladé Boleslavi) v čele s předsedou.

Dohled nad všemi bezpečnostními sbory (policií, četnictvem, kriminální službou atd.) podle druhu vykonával velitel uniformované policie a velitel neuniformované policie, kteří podléhali úřadu říšského protektora a německým bezpečnostním složkám. Četnictvo a policie musely případně asistovat německým orgánům. Od března 1939 sídlila v Mladé Boleslavi i služebna gestapa (Geheime Staatspolizei, Außendienststelle Jungbunzlau). Činnost mladoboleslavského gestapa se zaměřovala na ideologické protivníky (komunisté, anarchisté, Židé atd.) a veškeré nepřátelské projevy vůči režimu.

Germanizace zasahuje do života obyvatel

Nacistická okupační moc začala postupně likvidovat veškeré pozůstatky bývalé Československé republiky, jakými byly např. **státní symboly, památky** na významné osobnosti. Jako jedno z prvních nařízení přišel zákaz vyvěšování československých vlajek. Nařízení povolovalo pouze užívání protektorátních a říšských vlajek. Ze všech veřejných míst musely být odstraněny obrazy bývalých československých státníků. Docházelo k přejmenování ulic a veřejných prostranství, neboť názvy po českých osobnostech národního obrození, významných činitelích první republiky, legionářů z první světové války atd. byly považovány za nevhodné. Nové německé názvy byly brány z německé, pruské nebo rakouské vojenské historie. Dne 21. března 1939 vydala nacistická okupační moc nařízení o užívání němčiny jako úředního jazyka v protektorátu. Lidé v protektorátu si museli zvykat na nové dvojjazyčné nápisy. Původní významné dny a státní svátky byly nahrazeny významnými dny a svátky vycházejícími z těch říšských (např. narozeniny Adolfa Hitlera) nebo protektorátních (např. vznik protektorátu). Časté byly oslavy vojenských vítězství německé branné moci nebo držení smutečních dnů.

*Stranou zásahů okupantů
nemohla zůstat ani
kultura, osvěta a spolkový
život. Probíhala cenzura
tisku, divadelní a jiná
představení musela být
předtím schválena.*

Obecní a spolkové knihovny v několika vlnách vyřazovaly knihy, které nebyly v duchu nacistické ideologie. Významné české celonárodní spolky byly rozpouštěny a majetek zabaven ve prospěch německých organizací, např. Česká obec sokolská, Československá obec legionářská, společnost Českého červeného kříže. Ostatní spolky byly často různě omezovány ve své činnosti s odkazem na válečné poměry (např. zákazem pořá-

dání akcí, nemožností nakupovat palivo či určité zboží). Německé a aktivistické spolky jako například Hitlerjugend, Český svaz válečníků byly naopak protěžovány. Ke kulturněpolitické výchově mládeže i dospělých byly založeny různé celostátní organizace, např. Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě, Veřejná osvětová služba, které měly po Mladoboleslavském okrese pobočky.

Výuka německého jazyka

Od února 1941 bylo nařízeno povinné **vyučování žactva v německém jazyce** již od třetí třídy, a to tři hodiny týdně. Od šesté třídy čtyři hodiny týdně. Po celém okrese vznikaly německé školy, a to nejen ve městech, ale i v lokalitách s německou menšinou či posádkou (Milovice, Dolní Krupá, Josefův Důl). Vysoké školy byly za okupace uzavřeny, počty studentů na středních školách byly silně omezeny. Cílem nacistického režimu **bylo omezit počet vzdělaných Čechů**, kteří by mohli tvořit národní elitu, a přeměnit školství na nástroj indoktrinace. Navíc ročníky narození 1918 až 1928 postihla **všeobecná pracovní povinnost a nucené nasazení** (tzv. Totaleinsatz).

Život obyvatel protektorátu byl omezován častými **vyhláškami** ze strany státních úřadů i různých profesních svazů či družstev (např. v zásobování). Časté byly opakující se sběry různých surovin (kovu, papíru), sbírky ve prospěch německého vojska nebo německého červeného kříže.

Koncem září 1939 vyhlásila protektorátní vláda zavedení **přídělového systému na lístky**. Přídělový systém (nebo také vázané hospodářství) byl administrativním opatřením, které každému občanovi určovalo, kolik ze základních potřeb si může koupit. Vztahovalo se primárně na základní životní potřeby, jako byly potraviny, šatstvo, vybrané drogistické zboží, dále pak palivo, kuřivo atd. Při nákupu zboží musel spotřebitel odevzdat odpovídající počet přídělových lístků. Přídělové lístky byly vydávány podle určitého klíče obecním úřadem, přičemž se zohledňovala náročnost povolání, jeho užitečnost pro Německou říši a především rasový původ, který upřednostňoval lepší výběr potravin a spotřebního zboží. Němci měli podle lístkového systému nárok na více potravin lepší kvality. V důsledku toho však vzkvétala aktivita **černého trhu**, kde se daly koupit jinak nedostupné potraviny a zboží, avšak za značně přemrštěné ceny, které se navíc samozřejmě v průběhu války zvyšovaly.

Kontrola hospodářství

Zemědělství v regionu, stejně jako v celém protektorátu, bylo postiženo zavedením povinných dodávek z pěstovaných plodin a chovaných zvířat za předem určenou cenu. Hospodářství bylo přísně kontrolováno od nákupu osiva až po finální prodej výrobků. Kvóty povinných dávek plnili mnozí zemědělci jen s velkými obtížemi. Někteří i tak dokázali plnit kvóty a zároveň zásobovat černý trh. Řada zemědělců, mlynářů a řezníků za své zatajené zásoby potravin tvrdě zaplatila. V lepších případech peněžitou pokutou, v horších případech vězením a smrtí v posledních dnech války.

Stát přistupoval diferencovaně k různým skupinám obyvatel protektorátu (Židé, osoby bez státního občanství, osoby z nepřátelských zemí atd.). **Rasovou perzekucí** byla nejvíce postižena židovská menšina. Nejvíce bylo židovské populace v Mladé Boleslavi, Mnichově Hradišti, Lysé nad Labem, Benátkách nad Jizerou, Dolním Cetně, Luštěnicích

nebo Židněvsi. Postupné omezování jejich svobod začalo již za tzv. druhé republiky. Výnosem oberlandratu v Jičíně v roce 1940 bylo z důvodu kontroly určeno v příkázaném termínu shromáždit všechny židovské příslušníky z okresu Mladá Boleslav a Mnichovo Hradiště do několika určených objektů. V Mladé Boleslavi byl hlavním internačním místem mladoboleslavský hrad, v Nových Benátkách pak bývalá továrna Silvie. Dvěma transporty (Cl a Cm) odjelo v lednu 1943 z Mladé Boleslavi do Terezína celkem 1 042 osob (v transportu byly i osoby z jiných okresů). Z něho pak šly transporty do Osvětimi. Přesný počet zemřelých a přeživších Židů z Mladobolesavska z Mladobolesavska se nedá úplně stanovit, neboť skutečnost byla tehdy daleko složitější, než se zdá. Archiv se této problematice věnuje několik let a stále se objevují nové informace. [3]

Přechod na vojenskou výrobu

Před válkou fungovalo na Mladoboleslavsku nemálo významných **průmyslových podniků**. Automobilka Škoda (tehdy ASAP) byla v roce 1939 začleněna do koncernu Reichswerke Hermann Göring A. G., vyráběla pak vozidla, součásti pro letadla a další vojenskou techniku. Válečným potřebám Německa se podřídila i většina ostatních průmyslových závodů na Mladoboleslavsku, jako například Carborundum v Benátkách nad Jizerou, lihovar a akumulátorka v Mladé Boleslavi. Na strojírenskou výrobu přešly i původně textilní továrny v Josefově Dole, kde se vyráběly letecké motory, nebo původně Tiberina v Bělé pod Bezdězem, jenž přešla pod továrnu NSU Neckarsulm, která tam přenesla část výroby tankových pásů a také produkci malých pásových vozidel.

Výcvikový prostor Milovice

Československá **armáda** byla v roce 1939 rozpuštěna a vojenský materiál, kasárna, cvičiště atd. byly vítaným příspěvkem pro německou brannou moc. Velký význam pro Němce mělo **vojenské cvičiště Milovice** (Truppenübungsplatz Milowitz). Před německou okupací byla velikost vojenského území necelých 3 500 ha. Německá správa se rozhodla, že vojenský prostor bude dále rozšiřovat, a to z původních 3 500 ha na 13 300 ha, což by znamenalo, že by muselo své domovy opustit necelých 5 tisíc lidí. Z toho důvodu byly postupně úředně vystěhovány další části vesnic nebo celé vesnice v okolí Milovic – Benátecká Vrutice, Jiřice, Kbel, Lipník, Struhy, Újezdec Milovice, Mladá.

*Do 1. listopadu 1940
měly německé jednotky
k výcviku území o velikosti
10 372 ha, přičemž bylo
zkonfiskováno 6 700 ha
půdy a vysídleno
2340 obyvatel.*

Němci pro tento účel využili prvorepublikového zákona č. 25 z roku 1935 o vyvlastnění nemovitého majetku k účelům obrany státu. Vyvlastnění pozemků prováděl tehdy 9. odbor Ministerstva zemědělství v Praze (zanedlouho se z něho stal samostatný pozemkový úřad pro Čechy a Moravu – Bodeamt für Böhmen und Mähren), který byl v německých rukou. V Benátkách nad Jizerou byla zřízena Přesídlovací kancelář Mi-

nisterstva vnitra, která řešila problematiku vyklizení obcí přímo na místě. O zajištění ubytovacích kapacit pro vystěhované obyvatele se staraly okresní úřady. Ty se snažily o jejich rychlé usazení a pokoušeli se jim přednostně dopomoci k půdě, živnostem atd. pocházejícím například i z dřívějšího židovského majetku. Vysídlení byli zpravidla odškodňováni finančně. Náhradní půda jim většinou poskytnuta nebyla, ačkoli prezident Hácha žádal zastupujícího protektora Neuratha, aby jim byla dána k dispozici půda z pozemkového úřadu.

Německá armáda po rozšíření území přebudovala dosavadní zařízení, začala stavět nové bojové plochy, střelnice a stavby. Stavbu těchto objektů prováděli dělníci českých firem a obsluhu během cvičení zajišťovali na cvičišti čeští zaměstnanci. Provoz na zemědělských statcích na území cvičiště zajišťovali pod dohledem rovněž civilisté. Příjezdové cesty do vojenského tábora byly přehrazeny závorami a hlídány německou četnickou stanicí vojenského výcvikového prostoru Milovice a jejími pobočkami (např. Zweigstelle Kbel). V širokém okolí vojenského prostoru Němci postupně vybudovali muniční sklady (např. u Jabkenic, Ledců, Loučeně, Pěčic, Seletic, Mcel, Jíváku) a skladiště pohonných hmot (např. Tuchom).

Na začátku května 1945 sloužila část milovického vojenského prostoru jako lazaret pro vojáky a německé uprchlíky. Před odchodem vojsko vyhodilo do vzduchu muniční sklad, v prostoru zůstala jen nefunkční vojenská technika a zbraně. Tábor ráno 9. května převzaly jednotky z revolučního národního výboru z Milovic. Od května až do listopadu 1945 v prostoru sídlila Rudá armáda.

Vytvoření národnostního koridoru

Výcvikový prostor Milovice hrál ještě další důležitou roli, o které se moc neví. V případě rozšiřování vojenských prostorů nešlo vždy o vojenskou nutnost, ale v první řadě o **cíle-nou germanizaci**. Existovala totiž dohoda, že vojenské prostory budou po pěti letech opuštěny a dojde k jejich засídlení německým etnikem. Na ostatním území mělo pak dojít v souladu s politikou tzv. lebensraumu – životního prostoru, k vysídlení původního obyvatelstva a jeho nahrazení německým etnikem. Ale probíhající válka plošné vysídlení původního obyvatelstva z mnoha důvodů zatím nedovolovala, proto vznikl program postupného usazování německých příslušníků v českém vnitrozemí s výhledem na jeho budoucí ovládnutí. Základem osidlovacího prostoru v oblasti mezi Mělníkem a Mladou Boleslaví, označeného jako osidlovací obvod Praha-sever, se stalo právě vojenské cvičiště v Milovicích. Plán byl takový, že v uvedené oblasti budou usazování německí příslušníci, kteří tak vytvoří národnostní koridor mezi sudetskými oblastmi (jak okres Mělník, tak Mladá Boleslav byly pohraničními okresy) a vojenským prostorem. Půda pro osídlení byla získávána pozemkový úřadem, a to různým způsobem. Od výkupu, přes vnucenou správu až po konfiskaci pro různé delikty (trestné činy, neplnění zemědělských dodávek atd.). I proto nebyla uvolněná půda předávána již zmíněným českým vysídlelcům z vojenského prostoru. Pozemkový úřad pak předal získanou půdu (i nemovitosti) do zatímní správy Českomoravské zemědělské společnosti (Böhmisch-Mährische Landgesellschaft), která jej vybavila (např. živým a mrtvým inventářem) pro německé kolonisty, kterým byla přes organizaci Hospodářská skupina německých osídlenců (Wirtschaftsgruppe der Deutschen Siedler in Böhmen und Mähren) přidělena do vlastní režie. Osídlení bylo prováděno zejména tzv. Volksdeutsche, kteří pocházeli z východní části Evropy (Besarábie, jižní Bukoviny a Dobružďe). První němeč-

tí přesídlenci přijeli do Košátek, kde byl tábor Střediska na podporu etnických Němců (Volksdeutsche Mittelstelle), v březnu 1941. Do ledna 1944 se v osídlovacím obvodu povedlo usadit celkem 5 979 Němců, z nichž bylo 5 075 z Dobrušky. Takto bylo postupně v téměř každé obci uvedeného obvodu usazeno vždy několik přesídleneckých rodin. V květnu 1945 pak odcházeli společně s národními hosty, německým obyvatelstvem a vojskem směrem na západ.

*S německou okupací
se lidé těžko smiřovali,
ne všichni se ale zalekli
a nacistům se postavili
na odpor.*

Jejich odboj měl různou podobu, od aktivních akcí, přes podporu a ukrývání hledaných osob, zajatců či zbraní, kolportáž zakázaných tiskovin, výzvědnou činnost, kurýrní činnost atd. Mnozí za tuto činnost zaplatili svým životem nebo skončili v koncentračních táborech či káznicích. Někteří podnikali akce proti Němcům neorganizovaně jako jednotlivci, ale většina patřila do nějaké z odbojových skupin, které se v protektorátu začaly formovat vzápětí po březnu 1939. Na Mladoboleslavsku fungovaly během války různé odbojové skupiny – Obrana národa, Petiční výbor věrni zůstaneme (v čele Otakar Pilc), Severočeské revoluční podzemní hnutí, KSČ, Sokol atd. Rozdíly mezi nimi byly hlavně v organizaci a politickém směřování. Některé osoby pracovaly i pro dvě různé odbojové skupiny (bez ohledu na politickou orientaci). Na počátku měla výhodu KSČ, neboť byla zvyklá pracovat částečně ilegálně již dříve, ale ta byla první, na kterou se nacisté zaměřili. Nezkušenost členů s ilegální činností a podcenění protivníka často způsobila rozbití některých široce působících skupin, např. Obrany národa mezi lety 1940–1941. Výsledkem bylo rozdrobení odboje do menších skupin (např. Lípa a Bílý lev v rámci Obrany národa), často shromážděných kolem jedné vedoucí osobnosti. Například Stráž obrany státu se sdružovala kolem Miloše Mejsnara z Krnska a její aktivity probíhaly v obcích na Benátsku a Mladoboleslavsku. Ale ani ta dlouho nepřežila, neboť její členové byli v roce 1944 pozatýkáni. K velké decimaci odboje došlo zvláště po nástupu Heydricha do funkce říšského protektora a po atentátu na něj.

Za zmínku stojí tzv. „**Kochánecký případ**“. Někteří obyvatelé v obci Kochánky, napojení na odbojovou organizaci SOS, podporovali od září 1943 několik uprchlých sovětských válečných zajatců. Někteří z nich z obce brzy odešli s úmyslem přejít na Slovensko, jiní tam zůstali až do února 1944. Zřejmě na udání zahájilo gestapo v únoru 1944 v oblasti pátrání po uprchlých zajatcích a měsíc poté bylo zatčeno celkem 19 lidí z Kochánek. Soud nakonec vynesl devět trestů smrti a jeden trest káznice.

Partyzánské skupiny

Na Mladoboleslavsku působilo na sklonku války několik **partyzánských skupin**. Jejich diverzní činnost byla zaměřena na přerušení strategického železničního a telekomunikačního spojení, ochromení výcvikového prostoru Milovice, přepady vojenských skladů atd. Jednou z mnoha skupin byla i paraskupina „Volk“ pod vedením majora Viktora Sergejeviče Chranovského, která seskočila v noci z 15. na 16. března 1945. Na Jabkenicku

pak působila partyzánská skupina Pavla Hložka. Aktivita partyzánských skupin omezovala použití zbraní a techniky z milovického cvičiště při potlačování povstání na okrese i v Praze.

V **posledních dnech války** prchali německé vojenské jednotky i civilisté v proudech přes Mladoboleslavsko s cílem dostat se na západ za demarkační čáru do amerického zajetí. Po 5. květnu v obcích a městech vznikaly revoluční **národní výbory**, které přebíraly moc po předchozích úřadech. Docházelo k odzbrojování místních vojenských posádek a ustupujících jednotek, byli zatýkáni kolaboranti atd. Některé obce povstaly proti místním posádkám (např. Mladá Boleslav, Kosmonosy, Debř, Jabkenice), což se neobešlo na obou stranách bez obětí. Ještě 9. května na několika místech okresu zasahovali sovětsí stíhači ustupující německé kolony a město Mladá Boleslav zažilo **zničující nálet**. První průzkumné jednotky Rudé armády dorazily do Mladé Boleslavi odpoledne 9. května a o den později s velkou slávou přijely sovětské jednotky pod velením generála Sarkise Sogomoviče Martirosjana. Během dopoledne a do večera obsadily jednotky poměrně velkou část Mladoboleslavska.

Nálety na Čechy a Moravu

Od samého konce druhé světové války se vedou debaty o účelu a **smyslu spojeneckých náletů** na Čechy a Moravu za druhé světové války. Dnes již víme, že během 8. a 9. května 1945 uskutečnili letci sovětské 2., 5. a 8. letecké armády celkem 6117 bojových vzletů, z toho většinu nad Čechami, Lužicí a Moravou. První mírový den, 9. května 1945, byla těžce bombardována například Mladá Boleslav, Mělnicko, Liberecko, Ždírec nad Doubravou a Krucemburk na Českomoravské vrchovině.

Rozhodnutí bombardovat dopravní uzle severně od Labe vydal v noci z 8. na 9. května 1945 sovětský maršál Ivan Stěpanovič Koněv (1897–1973). Příčinou bylo to, že německé jednotky na českém území neplnily kapitulací podmínky (dne 8. května 1945 ve 23 hodin středoevropského času měli všichni němečtí vojáci vyčkat na místě, kde se právě nacházeli) a přesouvaly se nadále na západ do amerického zajetí. Cílenými leteckými údery na kolony a důležité železniční a silniční uzly mělo dojít k zastavení ústupu jednotek a vymínit si tak plnění bezpodmínečné kapitulace.

Ve středu 9. května 1945 operovali nad českým územím letci 2. letecké armády 1. ukrajinského frontu. Jen během tohoto dne tato 2. letecká armáda evidovala 1 320 bojových vzletů. Největší část bitevních a bombardovacích letounů 2. letecké armády směřovala nad Mělnicko. Na Litoměřicku a Českolipsku operovaly bombardéry z 1. gardové bombardovací letecké divize, nad Mladoboleslavskem bombardéry z 202. a 219. bombardovací letecké divize a nad Libereckem bitevní letouny ze 3. bitevního leteckého sboru. Kromě Mladé Boleslavi bombardovala letadla Rudé armády v menší míře také Benátky nad Jizerou, Dolní Cetno, silnici u Krnska, Všejanya a Straky na Nymbursku. Události z 9. května 1945 byly za minulého režimu zatajovány a připomínány byly spíše jako akce německé Luftwaffe. Že útok provedlo letectvo Rudé armády, bylo skutečně potvrzeno až výzkumem v ruských archivech po roce 1990.

Odkazy

[1] Úřad oberlandráta podléhal přímo říšskému protektorovi a měl dvojí působnost: pro německé státní příslušníky na území protektorátu působil jako nejnižší správní úřad a zároveň byl řídicím a kontrolním úřadem vůči protektorátním obecním i okresním úřadům.

[2] Soudní okres Nové Benátky (od 1944 Benátky nad Jizerou) tvořily obce: Staré Benátky, Nové Benátky, Obodř, Benátecká Vrutice, Bratronice, Brodce, Čachovice, Dolní Slivno, Dražice, Horky nad Jizerou, Horní Slivno, Hrušov, Hřívno, Chotětov, Jiřice, Kbel, Kochánky, Kojovice Košátky, Kropáčova Vrutice, Lipník, Litol, Lysá nad Labem, Stará Lysá, Mečeříž, Milovice, Ostrá, Předměřice nad Jizerou, Sedlec, Slivínko, Stratov, Struhy, Střížovice, Sušno, Tuřice, Újezd, Újezdec, Zdětín.

[3] Část Židů z Mladoboleslavska neodjela uvedenými transporty, neboť už bydlela v jiných městech, či je zatkl gestapo za různé přestupky, po kterých většinou následovalo odeslání do koncentračního tábora. Dále zde byla celkem velká skupina tzv. židovských míšenců (buď žili v manželství s arijcem, které je tak chránilo, nebo šlo o děti narozené do těchto manželství). Těch se týkaly transporty převážně v roce 1945, šlo o cca 98 osob navázaných na Ml. Boleslav. Ale máme tu i osoby židovského původu, které nikdy transporty neprošly a i s restrikcemi žily ve svých bydleštích.

Druhá světová válka představovala nejničivější ozbrojený konflikt v dějinách lidstva. Probíhala v letech 1939–1945 a zásadním způsobem ovlivnila politické, společenské i každodenní poměry v Evropě i ve světě. Československo se stalo její součástí již o rok dříve, v důsledku Mnichovské dohody ze září 1938 a následné okupace českých zemí nacistickým Německem v březnu 1939.

KONEC DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY V BENÁTKÁCH NAD JIZEROU

autorka: Mgr. Kristýna Číhová, Muzeum Benátecka

Události závěru druhé světové války v květnu roku 1945 představují významnou kapitolu nejen v celostátních, ale i regionálních dějinách. Právě lokální perspektiva umožňuje detailně sledovat dopady válečného konfliktu na konkrétní místa a jejich obyvatele. Tento text se proto zaměřuje na průběh posledních válečných dnů v Benátkách nad Jizerou a jejich bezprostřední poválečné důsledky.

Německé jednotky vstoupily do Benátek nad Jizerou 15. března 1939 v ranních hodinách. Krátce poté obsadily strategické a správní objekty, mimo jiné poštu na Husově náměstí, továrnu Silvie, konírnu u zámku a všechny úřední budovy. Okupační správa se zpočátku snažila zachovat zdání běžného života: pokračovaly stavební práce, vycházel místní tisk¹ a v omezené míře fungoval také spolkový a kulturní život. Konały se koncerty, divadelní představení i filmová promítání.

Rok 1941 znamenal přechod k důslednější a systematictější perzekuci obyvatelstva, zejména v souvislosti s potlačováním odbojové činnosti. Byla posílena cenzura a systematicky potlačovány odbojové aktivity. Právě v této době se v Benátkách nad Jizerou a okolí začaly formovat ilegální odbojové skupiny. Mezi nejvýznamnější patřila organizace Obrana národa, která se připravovala na ozbrojené vystoupení proti okupantům. V důsledku prozrazení však byla většina jejích členů zatčena a deportována do koncentračních táborů, kde mnozí zahynuli. Další významnou strukturou byla Stráž

¹ V těchto letech vycházelo periodikum *Náš kraj. Nepochitický týdeník kraje Benáteckého (1936–1938)* a dále periodikum *Benátky. Týdeník Společnosti pro kulturní a hospodářskou spolupráci v benáteckém kraji v Nových Benátkách (1938–1940)*.

obranu státu (SOS), působící zejména v oblasti Krnska. Její činnost zahrnovala převozy uprchlých sovětských zajatců, šíření ilegálních tiskovin i sabotáže. Také tato skupina byla postupně odhalena a její členové zatčeni. Odbojová činnost však pokračovala i v dalších, menších skupinách, do nichž se zapojila řada obyvatel města.

Kolaps nacistické říše

Na jaře roku 1945 bylo zřejmé, že nacistická říše se nachází ve fázi kolapsu. Také v Benátkách nad Jizerou se začaly objevovat přípravy na převzetí moci. Vznikaly ilegální národní výbory, jejichž cílem bylo převzít správu města ve vhodném okamžiku. Současně se však ve městě stále nacházely německé vojenské jednotky, dislokované mimo jiné na zámku, ve sladovně ve Starých Benátkách, ve školních budovách a v domě čp. 76 na Husově náměstí. Tyto jednotky zde měly zajištěno zázemí, skladiště potravin i zbraní.

Dne 19. dubna 1945 byla v Občanské záložně ustanovena první verze **revolučního národního výboru**. Krátce nato vznikl také oblastní výbor pro celý novobenatecký okres. Ve městě se formovaly strážní čety složené z dobrovolníků a bývalých důstojníků československé armády. Jejich úkolem byla ochrana klíčových objektů, sledování pohybu německých jednotek a postupné odzbrojování jednotlivých vojáků. **Napětí ve městě** postupně narůstalo. Morálka německých vojáků klesala a 2. května 1945 začali hromadně shánět jízdní kola s cílem co nejrychlejšího ústupu.

Dne **3. května 1945** proběhla první řádná, byť stále ilegální, schůze národního výboru, na níž bylo definitivně určeno složení osmnácti členů zastupujících politické strany, spolky a organizace. Schůze se konala za mimořádně napjatých okolností, neboť Husovo náměstí v té době ovládaly jednotky SS, které zde pořádaly smuteční shromáždění za Adolfa Hitlera. Během této události došlo k incidentu, kdy byla místním rozhlasem omylem odvysílána lidová píseň *Červená sukýnka*. Německé jednotky tento čin považovaly za provokaci, avšak po vyjednávání přijaly omluvu a od zamýšlených trestních opatření upustily.

Květnové dny v Benátkách

O den později, **4. května**, byla uzavřena neoficiální dohoda mezi domácím odbojem a velitelem německého stavebního oddílu, plukovníkem Hoffmanem, o složení zbraní bez boje. Situace se však zásadně změnila **5. května** po zprávách o vypuknutí Pražského povstání. Na budově četnické stanice zavlála československá vlajka a po městě se spontánně objevovaly další. V továrně Carborundum byla přerušena práce a dělníci se v průvodu přesunuli na Husovo náměstí, kde zazněly první veřejné projevy národního výboru. Německý velitel jednotek SS zpočátku odmítal stáhnout říšskou vlajku z budovy na náměstí a vyhrožoval střelbou. Nakonec však ve 12.30 hodin vlajku odstranil. V následujících hodinách se však situace znovu vyostřila v souvislosti s přesuny německých jednotek směrem na Prahu a Mělník. Husovo náměstí bylo obsazeno tanky a obrněnými vozidly a hrozil vojenský zásah.

Navzdory napjaté situaci se podařilo jedné ze strážních čet odzbrojit menší skupinu německých vojáků a získat první zbraně pro domácí odboj. Ty byly ukryty v oblasti Dražic, avšak úkryt byl brzy odhalen a několik osob bylo zatčeno. Vzhledem k rychlému vývoji událostí však německé velení od dalších postihů upustilo a požadovalo pouze klidný

průchod městem při ústupu před Rudou armádou. Ústup před postupující Rudou armádou na západ byl pro ně prioritou a konec války byl v těchto dnech nevyhnutelný.

Ve středu **9. května 1945** obdržela německá vojska rozkaz vyklidit Benátky nad Jizerou a stáhnout se směrem k Mělníku. Při chaotickém ústupu vojáci odhazovali zbraně i munici. V dopoledních hodinách téhož dne byla sovětskými letadly bombardována Mladá Boleslav.

*Cílem náletu bylo narušit
ústup německých jednotek
a způsobit maximální škody
jejich vojenskému zázemí
a dopravním trasám.*

Bombardování si však vyžádalo také značné ztráty na životech civilního obyvatelstva. Tyto události byly v poválečném období často mylně připisovány ustupujícím německým jednotkám a teprve až pozdější historický výzkum přinesl přesnější vysvětlení.

Ve večerních hodinách následoval **nálet pěti sovětských letadel** také na nově vybudovanou obytnou čtvrť ležící mezi Kbelem a Starými Benátkami, známou pod názvem „Polsko“. Tato čtvrť vznikla krátce po roce 1941 v souvislosti s rozšířením vojenského prostoru Mladá, kdy byla část obyvatel Kbela nucena opustit své původní domovy a přesídlit do nově vybudované zástavby. Zasaženy byly domy čp. 455, 456, 457 a 458. Nálet si vyžádal tragické oběti mezi civilním obyvatelstvem. O život přišly dvě dívky, Zdeňka a Jaroslava Macalovy, a dospělý muž, pan Tomíček. Smuteční průvod a pohřeb obětí se konal 13. května 1945. Jejich těla byla uložena k poslednímu odpočinku na hřbitově ve Starých Benátkách. Tragédie se stala jednou z nejbolestnějších událostí závěrečných dnů druhé světové války v Benátkách nad Jizerou a připomíná, že i v okamžicích osvobození zůstávala civilní populace vystavena smrtelnému nebezpečí.

Vítání Rudé armády

Již 10. května dorazily do města první jednotky Rudé armády, které byly přivítány s nadšením místních obyvatel. Následující dny probíhalo pročišťování okolních lesů a postupné obnovování civilního života. Národní výbory převzaly správu města i okolních obcí a druhá polovina května se nesla ve znamení oslav vítězství i loučení s osvobozenými jednotkami.

Součástí poválečné paměti města jsou také jednotlivé **osudy obětí nacistické perzekuce**, jejichž jména dnes připomínají názvy ulic či veřejných prostranství. Patří mezi ně například Jindřich Soukal, první správce sbírek místního muzea a aktivní člen odboje, který zemřel v květnu 1945 v důsledku věznění v Terezíně, či Miroslav Soumar, popravený v sedmnácti letech v koncentračním táboře Osvětim. Vedle tragických osudů je však připomínán i Ferdinand Bárta, který pobyt v koncentračním táboře přežil a své vzpomínky zachoval v pamětech *33 měsíců zbaven svobody*.²

² Státní okresní archiv Mladá Boleslav (SOKA MB), fond Sbírka Okupace 1939–1945 v Benátkách nad Jizerou, karton 49a, Odboj, květen 1945. *Strojopis 33 měsíců zbaven svobody – Ferdinand Bárta*, opis pořídila Marie Soukalová.

Události druhé světové války zanechaly v Benátkách nad Jizerou hlubokou stopu. Připomínání těchto příběhů je důležité nejen jako historická reflexe, ale také jako prostředek uchování paměti města pro další generace.

Důležité historické prameny

Základním pramenným zdrojem k tématu konce druhé světové války v Benátkách nad Jizerou jsou archivní materiály shromážděné po roce 1945 muzejní pracovnící Marií Soukalovou, které byly využity mimo jiné při přípravě poválečné výstavy věnované válečným obětem. Tyto dokumenty zahrnují písemné záznamy, fotografie i osobní svědectví a představují cenný soubor pramenů k dějinám města v období okupace a osvobození.³

Významným zdrojem informací jsou rovněž práce místního archiváře Jiřího Antoše, publikované v edici Benátecká knihovnička. Zejména jeho studie *Květen 1945 v Benátkách (Přehled událostí podle soudobých záznamů a pramenů)* přináší detailní rekonstrukci květnových událostí den po dni. Antoš při své práci vycházel z archivních dokumentů, a jeho text tak představuje klíčový základ pro studium závěru války v Benátkách nad Jizerou.⁴

Dalším důležitým pramenem je městská kronika. Zápisy týkající se druhé světové války však vznikaly až s několikaletým odstupem, konkrétně v roce 1948, zásluhou kronikáře Augustina Růžičky. Tyto poválečné záznamy je proto nutné interpretovat s vědomím časového odstupu i dobového politického a ideologického kontextu. Některé události mohou být částečně idealizované nebo interpretované v duchu poválečné atmosféry, přesto však kronika představuje důležitý zdroj informací, zejména ve spojení s dalšími prameny.⁵ K dalším využitým zdrojům patří archivní materiály uložené v okresním archivu v Mladé Boleslavi.⁶

Součástí pramenné základny jsou rovněž dobové fotografické materiály uložené ve sbírkách Muzea Benátecka. Tyto vizuální prameny představují významný doplněk k písemným zdrojům a umožňují konfrontovat archivní záznamy s reálnou podobou města a událostí spojených se závěrem druhé světové války.

3 Muzeum Benátecka, sbírka dokumentační a archivní povahy, inv. č. MBJ-D-71, MBJ-D-81, MBJ-D-82, MBJ-D-191.

4 ANTOŠ, Jiří. *Z historie Benátecka: výběr z článků publikovaných v letech 1960–1989*. Benátecká knihovnička. Benátky nad Jizerou: Město Benátky nad Jizerou, 2013, s. 152–159.

5 SOKA MB, fond Archiv města Nové Benátky, knihovní číslo 552, *Kronika města Nové Benátky (1914–1948)*.

6 SOKA MB, fond Sbírka Okupace 1939–1945 v Benátkách nad Jizerou, karton 49, *Obrazová dokumentace*; fond Sbírka Okupace 1939–1945 v Benátkách nad Jizerou, karton 49a, *Odboj, květen 1945*.

MÍSTNĚ ZAKOTVENÉ UČENÍ

V badatelských projektech jde o učení, které využívá místní prostředí jako most pro srozumitelnou výuku širších dějin a souvislostí. Žáci si na základě projektu uvědomují, že za dějepisnými fakty z učebnic existují živoucí osoby a jejich osudy. Sledují projevy dějin v ulicích města, ve kterém se denně pohybují, v reálném prostředí. Cílem takového vzdělávání je vytvářet hlubší vztah k místu, ve kterém žijeme, a pečovat o něj.

Publikace Místně zakotvené učení (Borovinová, Hájková, Kulich, 2000) shrnuje principy místně zakotveného učení takto:

princíp		místně zakotvené učení obecně		v tomto projektu
učení o místě		využíváme lokální témata a souvislosti		Projekt se zabývá závěrem druhé světové války v Benátkách nad Jizerou a na Mladoboleslavsku.
učení v místě		učíme mimo učebnu, přímo ve městě a okolí		Výchozím bodem projektu je pomník padlým v První i druhé světové válce v městské části Kbel; výuka zde může začínat. Během projektu jsme navštívili i další místa (část Benátek „Polsko“ a také hřbitov v dolních Benátkách).
učení pro místo		téma, kterým se zabýváme, je vážné, opravdové; výsledek naší práce má dopad na život v obci		Výsledkem našeho projektu byla v našem případě žáky iniciovaná návštěva dolního benátského hřbitova, místa, kde jsou oběti bombardování pohřbené, a položení svíčky a květin; a také plánované iniciování proměny pomníku ve Kbele v kontextu nových vědeckých informací o událostech.
učení skrze místo		místní téma slouží jako základ porozumění souvislostem globálních událostí		Téma projektu jsme využili v roce 2025 ve výuce u příležitosti 80. výročí konce druhé světové války, ale lze ho zařadit kdykoli během školního roku, nicméně začátek května je určitě nejvhodnější.
učení postavené na vztahu k místu		výuka vtahuje do výuky a kultivuje vztah k místu, kde žijeme, kde chodíme do školy		Projekt přináší silné téma úmrtí dvou mladých dívek ve věku 10 a 15 let, tj. ve věku žáků základní školy; pro žáky tak bylo snáze představitelné, jak válku tyto dívky prožívaly a jak ji prožívají děti po celém světě.
osobní relevance		žáci vidí souvislosti s vlastním životem		
aktivní účast žáků a jejich spolupráce		učení probíhá ve velké míře jako samostatná aktivita žáků, kteří spolupracují ve skupinách		Učitel vnáší do třídy téma a vede žáky k procvičování jednotlivých badatelských dovedností, je ale připraven, že žáci bádání nad situací povedou svým směrem. Projekt jsme vedli v malých tříčlenných skupinách, které pracovaly společně.
partnerství s komunitou		výuka probíhá v součinnosti s dalšími aktéry v místě		Na projektu s námi spolupracovali zaměstnanci Státního oblastního archivu v Mladé Boleslavi a Muzea Benátska; díky jejich podpoře se nám podařilo kontaktovat také Věru Šmidovou, která s námi sdílela rodinné vzpomínky; částí záznamu rozhovoru s ní jsou součástí materiálů v tomto badatelském sešitě.
mezioborovost		učení probíhá mezi předměty, propojuje porozumění v nejrůznějších souvislostech		Během projektu se kromě historie pohybujeme v oblasti občanské výchovy, sociologie, psychologie, mediální výchovy, kritického myšlení, ale také českého jazyka nebo zeměpisu. Rozvíjíme celou řadu klíčových kompetencí. Seznam očekávaných výstupů učení z rámcového vzdělávacího plánu naleznete níže.

Náš projekt lze pro místně zakotvené učení použít v různých úrovních dle míry zkušenosti a připravenosti žáků či školy a podle toho s nimi pracovat:

obecně		varianty tohoto projektu
úroveň 1	učitel používá při své výuce místní příklady	Ve výkladu o druhé světové válce učitel použije příklady z Benátek nad Jizerou. Využije k tomu například fotografie (1, 3a, 3b, 8) ve svém výkladu či prezentaci. V hodině českého jazyka žáci čtou benáteckou kroniku (9) a učí se používat postupy kritického myšlení.
úroveň 2	učitel plánuje své hodiny tak, že se žáci dostávají do přímé zkušenosti s místem	V rámci tématu druhá světová válka učitel s žáky navštíví pomník padlým a společně s žáky částečně rekonstruuje příběh zabitých sester Macalových. Využívá k tomu například audiozáznam vzpomínek pamětnice (10).
úroveň 3	učitel připravuje badatelsky orientovanou výuku tak, že využívá výhody místa a propojuje výuku s místní komunitou	Učitel po úvodu do tématu konce druhé světové války nechává žáky samostatně bádát nad otázkami, které v nich pomník ve Kbele vzbudí. Na základě otázek pak společně s žáky přizve odborníky či pamětníky do výuky (návštěva muzea, návštěva archivu, hledání pamětníků v domech pro seniory, pozvání pamětníka do školy apod.).
úroveň 4	učitel koncipuje vzdělávací blok jako badatelsky orientovanou výuku a silně zapojuje místní komunitu	V rámci tematického bloku navíc učitel s žáky společně uvažuje, jaký dopad by mohl mít realizovaný projekt na život v Benátkách, a některý z těchto nápadů zkouší realizovat. Žáci mohou s podporou školy realizovat jeden či více svých nápadů, například: • se třídou se angažovat v opravě pamětní desky na pomníku, • uspořádat vzpomínkovou akci u příležitosti oslav konce války, • vytvořit informační panel nebo dočasnou výstavu, • vytvořit a realizovat krátké vzdělávací lekce pro mladší žáky své školy atp.

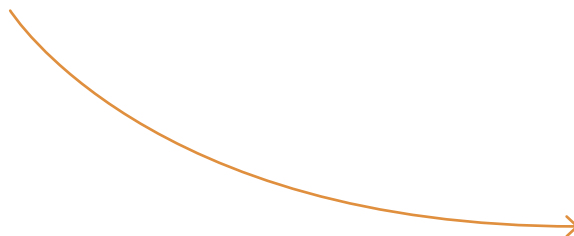
(podle Borovinová, Hájková, Kulich, 2000)

BADATELSKY ORIENTOVANÁ VÝUKA

Badatelsky orientovaná výuka je charakteristická tím, že **žáci jsou v učebním procesu do značné míry samostatní**. Trénují a procvičují své kritické myšlení, postupy učení, schopnost spolupráce a komunikace, prezentační dovednosti, práci s technikou a médií. Celkově lze říct, že v rámci badatelsky orientované výuky žáci sami nebo s podporou vyučujícího procházejí čtyřmi fázemi:

badatelsky orientovaná výuka obecně		v tomto projektu
fáze 1 otázky	Žáci přinášejí problém či téma k řešení, něco, co jim vrtá hlavou. Svobodně <u>kladou otázky</u> , které je k představenému problému napadají. <u>Vybírají</u> otázku, které se budou věnovat.	Téma či problém v našem případě přináší učitel; jakou formou bude téma otevírat žákům (např. motivační scénkou, procházkou na konkrétní místo, předchozím výkladem, filmem či filmovou ukázkou, návštěvou muzea), je na něm - cílem je podpořit v žácích zvědavost a kladení úvodních badatelských otázek. Téma učitel samozřejmě zasazuje do kontextu své výuky dějepisu, výchovy k občanství, regionální výchovy nebo v jiném adekvátním integrovaném předmětu. My jsme věnovali jeden vyučovací blok samotné druhé světové válce s důrazem na její závěr, teprve poté jsme šli k pomníku do Kbela, kde žáci na základě stručného vyprávění o smrti dívek kladli svoje vlastní badatelské otázky. Toto bylo klíčové! Bylo zřejmé, že bez úvodních znalostí by žáci nepokládali hlubší otázky. Naši žáci kladli tyto badatelské otázky: Proč došlo k bombardování, když už nebyla válka? Jak je možné, že Kbel po skončení války bombardovali Němci? Proč zemřely jen sestry Macalovy? Kde se nacházely v době úmrtí? Byl útok cílený přímo na ně, nebo šlo o náhodu? Jak sestry žily? Dá se zjistit něco o jejich životech? Nežije ještě nějaký jejich příbuzný? Žáci mohou mít ale individuální zájmy (technické, medicínské apod.) a dále v průběhu projektu prozkoumávat celou řadu vlastních, specifitějších otázek, např. jak se projevuje skvrnitý tyfus a dá se dnes léčit? Jaká konkrétní letadla bombardovala Benátky? apod.
fáze 2 hypotézy	Žáci odhadují odpovědi na své otázky, diskutují o nich. Na základě své zkušenosti či znalostí <u>formulují</u> hypotézy.	V rámci této publikace naleznete návrh badatelského deníku, který můžete žákům kopírovat; je v něm prostor pro záznam otázek, hypotéz i následného průběhu badání. V rámci výuky samozřejmě nemusí být využity všechny části badatelského deníku. My jsme například nepracovali s myšlenkovou mapou. Jen částečně jsme využívali časovou osu.
fáze 3 bádání	Žáci navrhnou způsoby, jakým se dostanou k odpovědím z rozmanitých zdrojů a pozorování, <u>ziskávají</u> a interpretují informace, celý badatelský proces dokumentují (např. v badatelském deníku)	V publikaci jsme s podporou archivu a muzea nashromáždili rozmanité zdroje, které nám v našich hodinách poskytovaly odpovědi na otázky, které žáky při bádání na projektu napadaly nejčastěji. Ve třetí části navazující výuky jsme nad otázkami formulovali svoje hypotézy a na základě pramenů jsme bádali a hledali odpovědi. Jako součást hledání odpovědí se nám podařilo kontaktovat Věru Šmidovou, která přišla ve čtvrté fázi do školy na besedu a podělila se se svými vzpomínkami (10).

badatelsky orientovaná výuka obecně		v tomto projektu
fáze 4 odpovědi	Žáci <u>odpovídají</u> na položené otázky/<u>ověřují</u> hypotézy. Prezentují ostatním výsledky svého bádání. Na závěr společně se spolužáky <u>reflektují</u> svou práci a <u>kladou</u> nové otázky.	V závěru publikace jsou návrhy na <u>společné vyhodnocení</u> či <u>reflexi</u> badatelského projektu. Sami naši žáci navrhli, abychom společně se třídou navštívili hrob, kde jsou sestry Macalovy pohřbené, zapálili zde svíčku a položili květinu. Vyučovací hodinu jsme pak spojili s evaluací projektu a tím jsme ho celkově zakončili. Prezentaci výsledků pro zbytek školy nebo rodiče jsme neuspořádali.
Ve všech fázích bádání spolupracují žáci zpravidla v <u>menších skupinkách</u>. Pokud ale není kolektiv na spolupráci zvyklý nebo vztahy v něm nejsou úplně zdravé, je možné bádát ve dvojicích, nebo zcela samostatně.		

(podle Votápková, 2013)

Míra podpory, kterou žákům v jednotlivých činnostech poskytuje učitel, se může lišit podle zkušeností třídního kolektivu. Ze začátku může být pro všechny zúčastněné obtížné předat podstatnou část bádání žákům, jednotlivé činnosti 1–4 je nutné se postupně učit, trénovat, procvičovat, dělat v nich chyby. Míra podpory učitele může v průběhu času klesat.

Práce se zdroji má svá specifika, která nemusí patřit k běžné výbavě přístupu k učení u žáků. Pro první krůčky uvádíme jeden z přístupů pro smysluplnou práci s prameny, který nabízejí autoři učebnice badatelského dějepisu:

jednotlivé kroky	v tomto projektu na příkladu zdroje (8)
Krok 1: všímáme si emocí a dojmů, prvním krokem k analýze zdroje je stanovení vlastní pozice	Můžeme se ptát, jak na nás emočně působí fotografie z pohřbu sester Macalových, co cítíme, byli jsme někdy na pohřbu, jak vypadal, jak jsme se cítili?
Krok 2: popisujeme, všímáme si všech prvků zdroje, aktérů, děje, kulis, detailů atd.	Sledujeme a popisujeme jednotlivé detaily na fotografiích, kudy průvod přesně šel, kdo jsou účastníci pohřbu, jak jsou oblečení a proč, jak se tváří, jaká zaujímají gesta? Můžeme srovnávat s dnešní podobou ulice – kolik aut nebo kontejnerů na tříděný odpad vidíme na ulicích?
Krok 3: zkoumáme a vysvětlujeme, uvádíme jednotlivé prvky do vzájemných souvislostí, vytváříme širší obraz minulosti, který zohledňuje i historický kontext	Můžeme na základě vlastního podrobného popisu přemýšlet, jak se asi cítí účastníci pohřbu, co si možná myslí. Na základě dalších pramenů (kronika, vzpomínky pamětnice) můžeme domýšlet, co o bombardování Benátek tehdejší lidé vědí – jaké zaujímají postoje k válce, k Německu či Sovětskému svazu. Jaká byla atmosféra prvních poválečných dnů a jak se mohla nebo nemohla promítnout do průběhu pohřbu?
Krok 4: vyvozujeme závěry, vytváříme význam zdroje, ještě více rozšiřujeme obraz minulosti	Když vidíte fotografie z pohřbu, zkuste stručně zformulovat, co samotný pohřeb znamenal nejen v příběhu tragické smrti sester Macalových, ale i v příběhu poválečných Benátek nad Jizerou.
Krok 5: získáváme kritický odstup, hodnotíme zdroj, zasazujeme jej do celkového kontextu	Můžeme se ptát, kdo a za jakým účelem fotografie pořizoval. Co na fotografiích možná není vidět? Proč se pohřeb netýká třetí oběti bombardování?

(podle Pinkas et alii, 2022)

Jak hodnotit práci v badatelsky orientované výuce? Badatelsky orientovaná výuka postupuje formativním způsobem hodnocení. Pokud jsou žáci v procesu učení, nemá sumativní hodnocení žádný pozitivní dopad. Hodnocení v badatelsky orientované výuce se tedy zaměřuje se na celkový proces žákova učení („jak se učíme“), ne jen na zvládnutí znalostí („co se učíme“), ale také dovedností („co už umíme“) a postojů („jak jsme se během bádání změnili my“). Cílem je poskytovat žákům průběžně zpětnou vazbu tak, aby věděli, že jdou správnou cestou a jaké pokroky dělají.

Pokud žáci nemají jednotlivé činnosti osvojené a natrénované, nemá smysl je ještě jakkoli sumativně hodnotit. Žáci potřebují ve všech fázích projektu přímou zpětnou vazbu od učitele vzhledem k předem jasným cílům a jejich kritériím. Tuto zpětnou vazbu mají vnímat jako podporu svému snažení. Samozřejmě se mohou na základě zmíněných kritérií zapojit také do sebehodnocení a nebo závěrečné reflexe práce své skupiny, např. takto:

co se mi dařilo	oblast / kritérium	co mohu příště zlepšit

(podle Svobodová, 2020)

oblast / kritérium	sebehodnocení	další členové skupiny	další členové skupiny	další členové skupiny

(podle Svobodová, 2020)

Kritéria pro hodnocení můžete s pokročilejší skupinou vytvářet společně, zde je návrh na hodnocení jednotlivých fází:

očekávaný výstup učení		některé návrhy na kritéria
fáze 1 otázky	žák rozpozná badatelskou otázku žák dokáže zformulovat badatelskou otázku	- otázka není banální, jde do hloubky - na otázku ještě nikdo nyní nezná odpověď - otázka nás skutečně zajímá - otázka se týká tématu
fáze 2 hypotézy	žák na základě své předchozí zkušenosti a svých znalostí odhadne odpověď a zformuluje hypotézu	- hypotéza se týká položené otázky - hypotéza je ověřitelná - hypotéza je podložena argumentem
fáze 3 bádání	žák navrhuje postup řešení problémů žák vybírá a třídí informace z dostupných zdrojů žák rozpozná spolehlivost zdrojů žák logicky interpretuje získané informace	- navržený postup práce je realistický, lze jej uskutečnit v dostupném čase a s dostupnými pomůckami - činnost žáka se během bádání týká především ověřování hypotézy - zápis informací v deníku je přehledně strukturovaný, úplný - v deníku jsou zaznamenány i použité zdroje - v deníku jsou zdroje ohodnoceny podle míry věrohodnosti na základě argumentu - v deníku jsou odlišena fakta od názoru či interpretace
fáze 4 odpovědi	žák prezentuje výsledky svého bádání žák spolupracuje ve skupině žák se podílí na diskusi ve třídě žák navrhuje a realizuje společensky prospěšný projekt	- prezentace logicky v časovém sledu shrnuje podstatné kroky bádání - fakta v prezentaci jsou zřetelně opřena o zdroje; odlišujeme fakta od názoru či interpretace - na prezentaci se smysluplně podíleli všichni ve skupině - prezentující mluví spatra a nahlas - vizuální část prezentace neobsahuje příliš mnoho textu, používá jeden druh písma, písmo je čitelné na pozadí, je dostatečně velké - prezentace dodržuje pravidla českého pravopisu - všechny použité části prezentace pomáhají posluchačům pochopit otázku a její řešení - prezentace splnila dohodnutý časový limit - prezentace obsahuje podnětnou otevřenou otázku pro další bádání

(podle Svobodová, 2020)

Jsme přesvědčeni, že tento badatelský projekt odpovídá požadavkům revidovaného rámcového vzdělávacího programu pro druhý stupeň základní školy a zcela jistě i pro všechny rámcové vzdělávací programy středních škol. Vybíráme některé z očekávaných výstupů učení, které se v tomto badatelském projektu mohou naplňovat:

revidované RVP ZV (verze 2025)	
základní gramotnosti	Oceňuje čtení a psaní jako činnosti pomáhající porozumět světu i sobě samému. Při interpretaci komplexních textů dokládá své závěry textem; v oborech usiluje o přesnost a uspořádanost v obsahu i ve vyjadřování; podle své potřeby využívá psaní pro své sebeuvědomění a sebevyjádření. Při čtení i psaní posuzuje autorské záměry, účinky a prostředky textu i kontext autora nebo čtenáře. S oporou o evidence vyhodnocuje své pokroky i postupy ve čtení a psaní pro stanovení dalších cílů i cesty k nim.
klíčové kompetence	Řídí vlastní procesy učení. Přemýšlí o komunikačním záměru autora sdělení. Projevuje ohleduplný, citlivý a podporující přístup k živým jedincům, přírodě a světu jako celku. Přebírá odpovědnost za věci okolo sebe a za možné dopady svých rozhodnutí vůči ostatním a okolí. Realizuje aktivity podle vlastních či skupinových postupů. Efektivně přispívá k úspěšné týmové spolupráci. Analyzuje při rozhodování a řešení problémů objektivní informace a prezentované závěry vědeckého poznání. Navrhne plán pro zkoumání a řešení specifického výzkumného problému. Kriticky hodnotí informace z různých zdrojů. Data získaná na základě vlastních kritérií a formulovaných dotazů z různých digitálních zdrojů posuzuje z hlediska souladu s již známými poznatky i nároku na spolehlivost zdroje. Využívá digitální technologie, aby sobě či ostatním usnadnil či zjednodušil pracovní postupy a zkvalitnil výsledky práce.
průřezová témata	Rozezná a vysvětlí volbu výrazových prostředků, kterými se mediální sdělení snaží ovlivnit vnímání konkrétního tématu. Zvažuje potřeby lidí v obtížných životních situacích a navrhuje, jak posilovat rovné příležitosti a soudržnost společnosti ve svém okolí i ve světě. Zapojuje se do opatření a akcí, které podporují demokratickou kulturu ve škole, místní komunitě a blízkém prostředí.
český jazyk a literatura	Využívá elektronické prostředky a informační zdroje ke tvorbě textu. Vyhledá, kriticky posoudí a sdílí informace a další obsah, k tomu volí etické postupy, způsoby a prostředky odpovídající konkrétní situaci. Rozlišuje komunikační funkce výpovědi a porozumí smyslu konkrétního neuměleckého textu. Používá záměrně a promyšleně postupy a strategie umožňující vnímat, chápat a interpretovat text.
člověk a společnost	Posoudí informační hodnotu a důvěryhodnost zdrojů z různých dějinných epoch. Specifikuje proměnu politických útvarů, krajiny a lidských sídel od pravěku po současnost pomocí map a dalších informačních zdrojů. Posoudí, jak se připomínání historických událostí a tradic podílí na utváření jeho osobní identity a identity lidí v jeho okolí. Rozliší příčiny, důsledky a podobu konfliktů a spolupráce v minulosti. Diskutuje o projevech moderního politického extremismu a o povaze, příčinách vzniku a důsledcích nastolení diktatur a autoritativních režimů. Vytvoří vlastní dějepisný výstup s využitím vhodných kriticky posouzených zdrojů. Vytvoří vlastní výstup na základě absolvování aktivizačního edukačního programu v paměťové instituci nebo ve veřejném prostoru. Vyjádří vlastní představu o funkci a významu historických objektů a motivů ve veřejném prostoru. Podílí se na utváření historického významu regionálních kulturních památek, popřípadě památek s celostátní či mezinárodní hodnotou. Zhodnotí na příkladech ze života občanů přednosti, úskalí a dopady demokratické a autokratické formy vlády. Vytváří návrh společensky prospěšné akce a do některé se aktivně zapojuje.
geografie	Kriticky využívá mapy a další zdroje geografických dat pro vlastní učení i každodenní poznávání světa. Odůvodní svou identifikaci s určitým místem i regiony různého řádu a komunitou lidí, kteří tam žijí.

(zdroj: RVP ZV 2025, <https://prohlednout.rvp.cz/zakladni-vzdelavani>)

BADATELSKÝ DENÍK

jméno

ostatní členové/členky mého týmu

Badatelské otázky, které budeme společně zkoumat:

Jaká otázka nejvíc zajímá mě?

Jaké zdroje informací budeme nejspíš potřebovat?

U těchto tří otázek, které budeme zkoumat, odhaduji odpověď / stanovuji hypotézu:

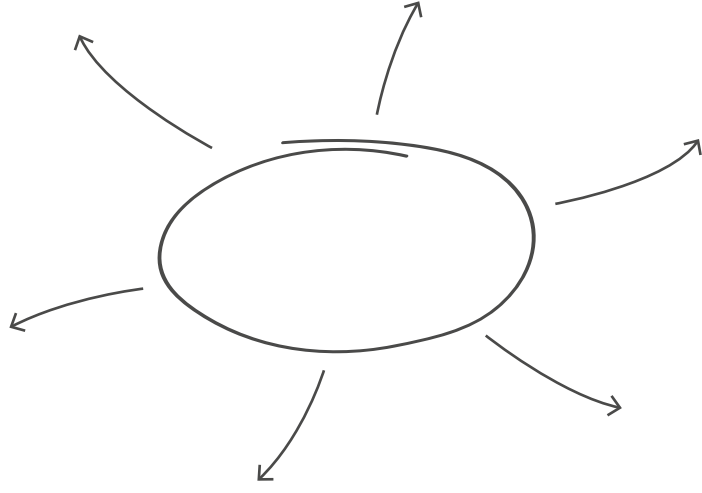
	 otázka	 hypotéza
1		
2		
3		

Zjistili jsme tyto důležité informace vztahující se k otázkám:

? otázka	
	zdroje
? otázka	
	zdroje
? otázka	
	zdroje

ČASOVÁ OSA PŘÍPADU

MYŠLENKOVÁ MAPA

Co jsem se naučil/a v tomto projektu

ZNALOSTI: Co nového vím?

DOVEDNOSTI: Co nového dokážu?

POSTOJE: Co nového si o událostech myslím?

Jak projekt souvisí s mým každodenním životem?

Jaké další otázky mě ještě napadají? Co chci ještě o události vědět?

VYHODNOCENÍ PROJEKTU

kritérium	sebehodnocení	vyjádření učitele

HISTORICKÉ PRAMENY

FOTOGRAFIE POMNÍKU PADLÝM V PRVNÍ A DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLCE VE KBELE

Zdroj: <https://www.drobnepamatky.cz/files/2021/pomnik-padlym-76273-2.jpg>

Jděte se k pomníku s žáky fyzicky podívat a nechte prostor žákům klást badatelské otázky přímo tady.

Naše škola je od pomníku nedaleko, takže jsme si nesli i školní židle, abychom báдали u pomníku pohodlně.

Nedaleko pomníku je autobusová zastávka Benátky n. Jizerou, Kbel na frekventované trase Praha – Benátky – Mladá Boleslav (spoj 315).

Položte žákům otázky přímo u pomníku. Která část pomníku patří padlým v první a která ve druhé světové válce?

Pomník byl odhalen v roce 1921 a obětem první světové války patřila střední velká deska. Ostatní části byly odhalené na podnět místního vedení Komunistické strany místnímu národnímu výboru po druhé světové válce v srpnu 1946 včetně přitesání nových letopočtů.

Ve které válce utrpěli obyvatelé Kbela větší ztráty a odhadnete proč?

V první světové válce, protože na Čechy doléhala branná povinnost v rámci Rakousko-Uherska. Ve druhé světové válce se z rasových a politických důvodů Adolf Hitler striktně rozhodl, že Čechy do armády verbovat nebude. Nebyli jsme údajně dostatečně „rasově čistí“ a byli jsme také nespolehliví, nebylo možné nám svěřit zbraně. Místo odvodu do války používal nacistický režim české občany na nucené práce pro německý válečný průmysl (tzv. totální nasazení).

Kbelské oběti druhé světové války jsou kromě sester Macalových (1) rotný Karel Janata bojující na straně Spojenců, jehož letadlo se nevrátilo z meteorologického průzkumu nad kanálem La Manche, (2) šestiletá Anička Horčíková usmrčená omylem německým granátem při ostrých střelbách na vojenském cvičišti a (3) politický vězeň Václav Straka, který zemřel při náletu britského letectva na německou loď Cap Arcona také v samotném závěru války.

Zdroje: https://cs.wikipedia.org/wiki/Cap_Arcona (informace o lodi Cap Arcona)

KBEL (BENÁTKY NAD JIZEROU) 160

Popis památky: **pomník padlým, I. a II. světová válka**

Popis umístění: uprostřed obce před čp. 190

Materiál: žula

Návrh a realizace:

a) pomník: Antonín Šubrt podle návrhu arch. Mráčka z Brna, deska: Josef Prskavec, Mladá Boleslav

b) – e) ?

Datum odhalení:

a) 18. září 1921

b) – e) 18. srpna 1946

Text na památce: a) na tělese pomníku pod zvonem: 1914 PAMÁTCE PADLÝCH OBČANŮ 1918 / 1938 1945

střed první deska: VÁGNER JAROSL. RUS. LEG. † 23. 12. 1919 / ŘÍDKA JOSEF RUS. LEG. † 1. 9. 1918 / VOJTĚCH KAR. † 12. 6. 1918 / PROCHÁZKA JOS. † 1918 / PROCHÁZKA JAN † 12. 7. 1915 / ŠUBRT FRANT. † 25. 8. 1914 / HORČIC JOS. † 9. 3. 1915 / NOVOTNÝ KAR. † 3. 6. 1918 / ŘÍPA FRANT. † 7. 10. 1915 / ŘÍPA JOS. / † 1915 / ŘÍPA KAR. † 5. 4. 1915 / DRAK VÁCL. † 14. 9. 1914 / BÍLEK VÁCL. † 28. 9. 1917 / ŘÍDKA JOS. † 4. 8. 1915 / PECKA VÁCL. † 20. 1. 1916 / PECKA BOHUSL. † 22. 5. 1918 / PECKA ANT. † 21. 8. 1917 / CABÁLEK VÁCL. † 30. 6. 1915 / MYŠÁK VÁCL. † 25. 10. 1917 / HRNČÍŘ KAR. † 25. 7. 1916 / BATALA JOS. † 3. 8. 1915

b) vlevo: FOTO / KAREL / JANATA / ROTNÝ – LETEC ČSL. ARMÁDY / † 11. 9. 1942 / V PRŮLIVU LA MANCHE

c) uprostřed druhá deska: FOTO / ANIČKA / HORČÍKOVÁ / † 1. 10. 1943 / USMRCENA NĚM. CRANÁTEM [sic ! †]

d) uprostřed třetí deska

- levý sloupec: FOTO *ztracené* / ZDĚNIČKA / MACALOVÁ

- pravý sloupec: FOTO / JARUŠKA / MACALOVÁ /

- dole centrálně: † 9. 5. 1945 PŘI BOMBARDOVÁNÍ NĚM. LETECTVEM

e) vpravo: FOTO *ztracené* / VÁCLAV / STRAKA / † 3. 5. 1945 / JAKO POL. VĚZEŇ NA LODI / CAP ARCONA V NĚMECKU

Poznámky: zvonice byla postavena Antonínem Šubrtem podle návrhu architekta Mráčka z Brna nákladem 10 000 korun, samotná pamětní deska stála necelých 2 400 korun. Slavnostního odhalení pomníku se zúčastnil plukovník Medek a celkový příjem ze slavnosti činil více než 7 700 korun. J. Polák ve své publikaci chybně uvádí bez bližšího časového určení stavbu pomníku až na jaře 1922.

Pomník č. 160, 20. léta 20. st.
(Muzeum Mladoboleslavsko).

POPIS POMNÍKU V ODBORNÉM ČASOPISE BOLESLAVICA

zdroj: ŠIMONEK, J. Na věčnou paměť. Nemovité připomínky obětí dvou světových válek a boje proti totalitě v okrese Mladá Boleslav VI. Boleslavica 17, 2017. str. 131–132.

Můžete zadat dobrovolný domácí úkol. Máte ve své obci nějaké podobné pomníky padlým ve světových válkách?

Podobný pomník zejména pro padlé v první světové válce má v České republice takřka každá obec.

Žáci mohou v rámci dobrovolného domácího úkolu prozkoumat pomníky ve svém okolí a pokusit se o osudu pomníku nebo padlých zjistit další informace a prezentovat je pak spolužákům.

Zdroje: <https://www.drobnepamatky.cz/mapadp> (interaktivní mapa drobných památek v České republice)

Podnět k postavení památníku občanům bojujícím za doby nesvobody a padlých za osvobození republiky a národa Karla Janaty a Václava Straky podalo místní vedení Komunistické strany místnímu národnímu výboru 14. března 1946.

Rotmistr Karel Janata se narodil ve Kbelu 20. března 1918. Byl pilotem 310. stíhací perutě a jeho letadlo se nevrátilo z meteorologického průzkumu nad kanálem La Manche. V roce 1991 byl in memoriam povýšen do hodnosti plukovníka.

Anička Horčíková, šestiletá žákyně 1. třídy, byla zabita střepinou granátu, který při ostrých střelbách na vojenském cvičišti přeletěl jeho hranice a vybuchl nedaleko státní silnice.

Sestry Macalovi zahynuly při bombardování ústupových cest německých jednotek z Milovického cvičiště sovětskými bombardéry ve čtvrti zvané Polsko mezi Kbelami a Starými Benátkami.

Prameny a literatura:

MO ČR, ID 2220.

SOKA Mladá Boleslav, f. Archiv obce Kbel, inv. č. 13, s. 260–264.

SOKA Mladá Boleslav, f. MNV Kbel, korespondence I, ka 2, nezpracováno.

SOKA Mladá Boleslav, f. Sportovní klub Benátky nad Jizerou, kronikářské záznamy 1945, strojopis, nestr., nezpr.

Václav KOZÁK: *Památníky padlých*, in: Boleslavan, roč. 7, 1933, č. 6–7, s. 168.

Jaromír POLÁK, *Kalendárium Benátecka*, Benátky nad Jizerou 2014, s. 91, 98, 119, 122.

Luděk BENEŠ, *Z historie obce Kbel*, in: Zpravodaj Benátecka 1995, č. 7 (zvláštní číslo), nestr.

František LOUCKÝ, *Mnozí nedoletěli*, Praha 1989, s. 106.

*Pomník č. 160, květen 2017
(SOKA Mladá Boleslav).*

KLÁŠTER HRADIŠTĚ NAD JIZEROU

161

Popis památky: **pomník obětem, I. a II. světová válka**

Popis umístění: před pivovarem

Materiál: socha: pískovec, desky: mramor, žula, schránka: měď

Návrh a realizace:

a): Václav Koloc, Bakov nad Jizerou

b): ?

c): Bartoš Jan – zpracování kamene, Klášter Hradiště nad Jizerou

3

Zdeňka
Macalová

Jaroslava
Macalová

FOTOGRAFIE SESTER MACALOVÝCH

Fotografie sester Macalových nechala vyhotovit rodina pravděpodobně ve fotografickém ateliéru. Datum zhotovení fotografie není známo. Šlo o skupinovou fotografii. Za mladší Jaruškou je patrné rameno dalšího děvčete, vedle starší Zdeničky vpravo je tvář kamarádky zjevně retušována. Jinou fotografii děvčat nemáme.

Z vyprávění paní Šmidové vyplynulo, že tyto fotografie nechala vytvořit a namnožit maminka děvčat a rozdávala je známým, aby na památku děvčat nezapomněli. Zároveň paní Šmidova řekla, že fotografie umístěná nyní na pomníku byla z její vlastní iniciativy přemístěna z původního, ale zanikajícího hrobu.

Přemýšlejte s žáky, jak běžné je focení v dnešní době a jak dostupné či časté bylo vyhotovení fotografií v polovině XX. století.

Kolik fotoaparátů se nachází právě ve třídě? (včetně těch v mobilních telefonech)

Jak často fotíme a jak často si zpětně fotky prohlížíme? Mají naši rodiče fotografie nebo dokonce videozáznamy ze svého dětství? Kdo je pořizoval? Jak jsou na tom s dokumenty z dětství naši prarodiče?

Dnes je běžné fotit novorozence již na porodním sále nebo dokonce mít fotografii dítěte z ultrazvuku ještě před narozením. Ještě během pobytu dítěte v mladoboleslavské nemocnici běžně navštěvují rodičky novináři z regionálních novin a nabízejí otištění fotografie dítěte.

4

K n i h a

258.

Rok, měsíc a den		Jmeno místa, číslo domu, bývalé panství, okresní soud, podkrajský úřad, kraj.	Z e m ř e l ý
úmrtí	pohřbu		
23	1945 květen 9. 13.	Benátky I. 455. okres. soud Benátky, 2. p. okres. úřad Brandýš, 2.	Proslava Macalová, naroz. ve Zboku 1870, dceř Brandýš, 2. p., dceř Václava Macala, tov. dělní ka v Benátkách I. 455 a smys. 10. 1. 1924.
24.	1945 květen 9. 13.	Benátky I. 455. ut supra	Zdeňka Macalová, naroz. ve Zboku 1870, dceř Brandýš, 2. p., dceř Václava Macala, tov. dělníka v Benátkách I. 455 a smys. 10. 1. 1924.
25	1945 květen 9. 13.	Benátky II. 456. ut supra	František Tomiček, listovní z. o. v Benátkách II. 456, naroz. v Bělsk 34, okres Tumor, dceř ka Josefa 1872. Rátová 22. 1. 1924.
-	1945 červen 3. 6.	Okresní nemocnice v Mladé Boleslavi okres. soud i úřad M. B.	Kamila Rýjál, čalouník v Benátkách II. 456, naroz. v Bělsk 42, okres M. B., dceř ky Marie Rýjál a Rýjál 1872. Janošek.
26	1945 červen 13. 15.	Benátky II. 15 okres. soud Benátky, 2. p. okres. úřad Brandýš, 2.	Anna Kadecová, rozená Písecká v Kochlebsk, okres Tumburk, dceř po Václavu Kadecovi, rozen. dělníka v Benátkách II. 15.
-	1945 červen 18. 21	Okresní nemocnice v Mladé Boleslavi	Anna Mašková, rozen. Písecká ve Zboku 8, okres Nové Benátky, manželka Antonína Maška, křídlače v cukrovare v Hájích Benátkách II. 22.

Ha in fidem publicam

z e m ř e l ý c h.

259

Stav	Nábožen- ství	Pohlaví	Věk			Misto pohřební	Nemoc, způsob smrti dle vysvědčení pro- hledacího s číslem, při náhlé a násilné smrti právní prohle- dání.	Jmeno pochovávaní- cího kněze či svěd- ka pohřbu, když se bez kněze dál.	Byl-li, kdy a od koho zemřelý svatými svátostmi zaopatřen?
			Let	Měsíc	Dni				
Manželský	Manželský	Manželský	10	7	1924	Hřbitov v Benátkách II.	XIV 186 Labiti při lechtání náletu M. B. 27	Dř. Veselý dceř	Nebyla bytí zaopatřena
Manželský	Manželský	Manželský	15	9	24	Hřbitov v Benátkách II.	XIV 186 Labiti při lechtání náletu M. B. 28	Dř. Veselý dceř	Nebyla bytí zaopatřena
Manželský	Manželský	Manželský	69	2	4.	Hřbitov ve Příjanech.	XIV 186. Labiti při lechtání náletu M. B. 29.	Přibyl, ševc, 5. farář v Loučkově	Nebyla bytí zaopatřena
Manželský	Manželský	Manželský	25	-	16	Hřbitov v Benátkách II.	I-3 Tyfus plovutí M. B. 30.	Dř. Veselý, dceř	Nebyl zaopatřen.
Manželský	Manželský	Manželský	81	9	18	Hřbitov v Benátkách II.	XV 182 Haramus senilis M. B. 31.	Dř. Veselý, dceř	Nebyla zaopatřena kněz nebyl svolán
Manželský	Manželský	Manželský	65	8	10	Hřbitov v Benátkách II.	IX 122 Uskřísnutá byla M. B. 33.	Dř. Veselý, dceř	Nebyla zaopatřena

Hřbitov Dř. Veselý, dceř.

MATRIKA ZEMŘELÝCH

Matriku zemřelých z Benátek nad Jizerou roku 1945 (tzv. Staré Benátky) dnes nalezneme ve Státním oblastním archivu v Praze. Matriky v této době vedla převážně církev (v Benátkách máme např. oddělené matriční knihy pro římskokatolickou církev a církev československou). Státní úřady vedou jednotné státní matriky povinně až od roku 1950. Všechny okresní úřady vedly dávno před rokem 1945 povinně jednotné matriky pro bezvěrce.

Zdroj: <https://ebadatelna.soapraha.cz/d/14982/260>

Z konkrétního zápisu římskokatolického kněze/děkana Veselého je patrné, že existuje ještě třetí oběť bombardování, a to 69 letý vdovec František Tomíček, soused Macalových. Byl pohřben ve Svijanech, odkud pocházela jeho žena, která zde byla také pravděpodobně pohřbena před ním do rodinného hrobu.

Zda bydlel Tomíček jako pošták na odpočinku v Benátkách u syna, nebo se zastavil jen na návštěvu, zatím těžko říci. Jeho policejní přihlášku (bydliště) se v archivu zatím nepovedlo dohledat. Máme ale k dispozici policejní přihlášku jeho syna Ladislava (5).

Na dvoustraně nalezneme ještě další zemřelý, např. benáteckého čalouníka Stanislava Rýdla, který zemřel v mladoboleslavské nemocnici až 3. června 1945 na skvrnitý tyfus ve věku 25 let. Je pohřben na stejném hřbitově jako sestry Macalovy.

Věnujte se žáky pozornost jednotlivým rubrikám, které se u zemřelých evidovaly.

Co znamená „být zaopatřen svatými svátostmi“?

Jedná se o jednu ze sedmi katolických svátostí, útěchu nemocným (dříve tzv. poslední pomazání), kterým se z pohledu tohoto náboženství posiluje duše na odchod do nebe. Uděluje se pouze člověku, který je naživu, takže nemohla být udělena obětí bombardování, které všechny byly katolického vyznání.

Polizeiliche Anmeldung. — Policejní přihláška.									
Name: Příjmení: M a c a l		13. Familienstand: Rodinný stav: ženatý		12. Beruf. — Povolání: tov. dělník		11. Geburts- — Narození: Tag - den - Měs. - Jähr. - Jaro 1. XII. 1894		Ort - Misto: St. Benátky Bez. - Kreis: hl. Boleslav Okr. - Kraj:	
1. Vorname: Jméno: Václav		11. Religionsbekenntnis: Nást. vyznání: bez-vyz		14. Staatszugehörigkeit: Státní příslušnost: Československá		15. Jude? ne			
geborene (Mädchenname): rozená (přímé jméno):									
2. Neue Wohnung: Nové bydliště:		Ort: Misto: Staré Benátky		16. Kleider unter 15 Jahren, die mit der meldepflichtigen Person zusammen leben: Děti do 15 let, které žijí s osobou hlášením povinnou:		1. Zdenka geb.: 15. 7. 1929 2. Jaroslava 16. 9. 1934 3. 4. 5.			
Wenn in Untermiete, bei: Je-li v podnájmu, u:		Bezik (Stadtteil): Okres (část): hl. Boleslav							
		Straße: Ulice: Nr. 455							
3. Tag des Zuzuges: — Den příchodu: 30. X. 1940.		4. Wird alte Wohnung beibehalten? — Podrží starý byt? ne		17. Familienname und Vorname: Příjmení a jméno: Václav "acal		des Vaters: otce: Alžběta - Došlá			
5. Schon einmal hier gewohnt? — Bydlel zde již? Ano		6. Vorige Wohnung: Předchozí bydliště:		Ort: Misto: Kbel		18. Familien- u. Vorname der Ehefrau: Příjmení a jméno manželky: Anna Vojtěchová			
		Bezik (Stadtteil): Okres (část): hl. Boleslav		Straße: Ulice: Nr. 150		Paß-Nr.: pas č. 1: 16. 11. 1940			
Bei Zuzug aus dem Ausland, von Reisen, Wanderschaft, RAD oder Wehrmacht letzte Wohnung im Inland: Při příchodu z ciziny, z cest, rá. prac. služby a. brané moci poslední bydliště v tuzemsku:		Ort: Misto: /		19. Bei Ausländern und Stattenlosen U eizinců a bezdomovců		Ausstell. Beh.: vydal úřad:			
		Bezik (Stadtteil): Okres (část):		Datum:		20. Unterschrift d. Meldepflichtigen: Podpis osoby hlášením povinné: Marek Vaclav			
		Straße: Ulice: Nr. 4.		21. Unterschrift des Wohnungsinhabers: Podpis majitele bytu:		22. Unterschrift des Hauseigentümers: Podpis majitele domu: Marek Vaclav			
7. Ich besitze die Kraftfahrzeuge Nr.: Jsem majitelem motor. vozidel č.:				23. Ort: V: Staré Benátky		den dne: 17. XI. 1941.			
8. Verwendung im Luftschutz (als was?): Cinný v protiletické ochraně (jako?):									

Polizeiliche Anmeldung. — Policejní přihláška.

1. Name: Příjmení: Tomíček		14. Familienstand: Rodinný stav: ženatý		12. Beruf: - Povolání: dílo-ved.		13. Geburts- — Narození: Tag - Den Měs. - Mě. Jahr - Rok 16. IX. 1909		Ort - Místo: Svijany	
1. Vorname: Jméno: Ladislav		14. Staatszugehörigkeit: Státní příslušnost: Protektorátní Svijany-Turnov		13. Geb.-Bez.: Okr. - Kraj: Turnov		13. Geb.-Bez.: Okr. - Kraj: Turnov		13. Geb.-Bez.: Okr. - Kraj: Turnov	
geborene (Missions-): rození (místní ob): /		14. Staatszugehörigkeit: Státní příslušnost: Protektorátní Svijany-Turnov		13. Geb.-Bez.: Okr. - Kraj: Turnov		13. Geb.-Bez.: Okr. - Kraj: Turnov		13. Geb.-Bez.: Okr. - Kraj: Turnov	
Ort: Místo: Staré Benátky		14. Staatszugehörigkeit: Státní příslušnost: Protektorátní Svijany-Turnov		13. Geb.-Bez.: Okr. - Kraj: Turnov		13. Geb.-Bez.: Okr. - Kraj: Turnov		13. Geb.-Bez.: Okr. - Kraj: Turnov	
Neue Wohnung: Nové bydliště: Bezirk (Stadtteil): Ml. Boleslav		14. Staatszugehörigkeit: Státní příslušnost: Protektorátní Svijany-Turnov		13. Geb.-Bez.: Okr. - Kraj: Turnov		13. Geb.-Bez.: Okr. - Kraj: Turnov		13. Geb.-Bez.: Okr. - Kraj: Turnov	
Straße: Nr. 456		14. Staatszugehörigkeit: Státní příslušnost: Protektorátní Svijany-Turnov		13. Geb.-Bez.: Okr. - Kraj: Turnov		13. Geb.-Bez.: Okr. - Kraj: Turnov		13. Geb.-Bez.: Okr. - Kraj: Turnov	
Wann in Untermitte, bei: ne		14. Staatszugehörigkeit: Státní příslušnost: Protektorátní Svijany-Turnov		13. Geb.-Bez.: Okr. - Kraj: Turnov		13. Geb.-Bez.: Okr. - Kraj: Turnov		13. Geb.-Bez.: Okr. - Kraj: Turnov	
Tag des Zuzuges: — Den příchodu: 1-7. 1941.		14. Staatszugehörigkeit: Státní příslušnost: Protektorátní Svijany-Turnov		13. Geb.-Bez.: Okr. - Kraj: Turnov		13. Geb.-Bez.: Okr. - Kraj: Turnov		13. Geb.-Bez.: Okr. - Kraj: Turnov	
Wird alle Wohnung beibehalten? — Podrží starý byt? ne		14. Staatszugehörigkeit: Státní příslušnost: Protektorátní Svijany-Turnov		13. Geb.-Bez.: Okr. - Kraj: Turnov		13. Geb.-Bez.: Okr. - Kraj: Turnov		13. Geb.-Bez.: Okr. - Kraj: Turnov	
Schon einmal hier gewohnt? — Bydlel zde již? Ano		14. Staatszugehörigkeit: Státní příslušnost: Protektorátní Svijany-Turnov		13. Geb.-Bez.: Okr. - Kraj: Turnov		13. Geb.-Bez.: Okr. - Kraj: Turnov		13. Geb.-Bez.: Okr. - Kraj: Turnov	
Ort: Místo: Nové Benátky		14. Staatszugehörigkeit: Státní příslušnost: Protektorátní Svijany-Turnov		13. Geb.-Bez.: Okr. - Kraj: Turnov		13. Geb.-Bez.: Okr. - Kraj: Turnov		13. Geb.-Bez.: Okr. - Kraj: Turnov	
Vorige Wohnung: Předchozí bydliště: Bezirk (Stadtteil): Ml. Boleslav		14. Staatszugehörigkeit: Státní příslušnost: Protektorátní Svijany-Turnov		13. Geb.-Bez.: Okr. - Kraj: Turnov		13. Geb.-Bez.: Okr. - Kraj: Turnov		13. Geb.-Bez.: Okr. - Kraj: Turnov	
Straße: Nr. 462		14. Staatszugehörigkeit: Státní příslušnost: Protektorátní Svijany-Turnov		13. Geb.-Bez.: Okr. - Kraj: Turnov		13. Geb.-Bez.: Okr. - Kraj: Turnov		13. Geb.-Bez.: Okr. - Kraj: Turnov	
Bei Zuzug aus dem Ausland, von Reisen, Wanderschaft, RAD oder Wehrmacht letzte Wohnung im Inland: /		14. Staatszugehörigkeit: Státní příslušnost: Protektorátní Svijany-Turnov		13. Geb.-Bez.: Okr. - Kraj: Turnov		13. Geb.-Bez.: Okr. - Kraj: Turnov		13. Geb.-Bez.: Okr. - Kraj: Turnov	
Pri příchodu z ciziny, z cest, řá. prá. služby n. branné moci poslední bydliště v tuzemsku: /		14. Staatszugehörigkeit: Státní příslušnost: Protektorátní Svijany-Turnov		13. Geb.-Bez.: Okr. - Kraj: Turnov		13. Geb.-Bez.: Okr. - Kraj: Turnov		13. Geb.-Bez.: Okr. - Kraj: Turnov	
Ich besitze die Kraftfahrzeuge Nr. 1: /		14. Staatszugehörigkeit: Státní příslušnost: Protektorátní Svijany-Turnov		13. Geb.-Bez.: Okr. - Kraj: Turnov		13. Geb.-Bez.: Okr. - Kraj: Turnov		13. Geb.-Bez.: Okr. - Kraj: Turnov	
Jaem majitelem motor. vozidel č.: /		14. Staatszugehörigkeit: Státní příslušnost: Protektorátní Svijany-Turnov		13. Geb.-Bez.: Okr. - Kraj: Turnov		13. Geb.-Bez.: Okr. - Kraj: Turnov		13. Geb.-Bez.: Okr. - Kraj: Turnov	
Verweisung im Luftschutz (als was?) Z.P.O. velitel		14. Staatszugehörigkeit: Státní příslušnost: Protektorátní Svijany-Turnov		13. Geb.-Bez.: Okr. - Kraj: Turnov		13. Geb.-Bez.: Okr. - Kraj: Turnov		13. Geb.-Bez.: Okr. - Kraj: Turnov	
Ciny v proslétocké ochráně (jako?) služby zvláštní		14. Staatszugehörigkeit: Státní příslušnost: Protektorátní Svijany-Turnov		13. Geb.-Bez.: Okr. - Kraj: Turnov		13. Geb.-Bez.: Okr. - Kraj: Turnov		13. Geb.-Bez.: Okr. - Kraj: Turnov	
Ort: Místo: Staré Benátky		14. Staatszugehörigkeit: Státní příslušnost: Protektorátní Svijany-Turnov		13. Geb.-Bez.: Okr. - Kraj: Turnov		13. Geb.-Bez.: Okr. - Kraj: Turnov		13. Geb.-Bez.: Okr. - Kraj: Turnov	
Tag des Zuzuges: — Den příchodu: 17. XI. 1941.		14. Staatszugehörigkeit: Státní příslušnost: Protektorátní Svijany-Turnov		13. Geb.-Bez.: Okr. - Kraj: Turnov		13. Geb.-Bez.: Okr. - Kraj: Turnov		13. Geb.-Bez.: Okr. - Kraj: Turnov	

48 |

POLICEJNÍ PŘIHLÁŠKY

Ohlašovací povinnost (hlásit obecnímu úřadu příchod a odchod do obce) byla zavedena již ve druhé polovině 19. století. V meziválečné době však nebyla tak striktní a pro obyvatelstvo platila různá ulehčení.

Situace se změnila po roce 1939 v souvislosti se zpřísněnou kontrolou obyvatel. Všechny úlevy byly zrušeny. Přihlašovací povinnosti tak podléhaly např. i osoby, které byly jen dočasně na návštěvě u svých příbuzných. Nově příchozí osoby do obce musely mít odhlášku z původního bydliště a při přihlašování musely řádně prokázat svoji totožnost. Všechny podezřelé případy a nepřihlášené osoby měly být hlášeny bezpečnostním orgánům.

Z jednotlivých policejních přihlášek (Polizeiliche Anmeldung) byly tvořeny na obcích kartotéky, které byly uzavřeny až v roce 1953 v souvislosti se zavedením centrální evidence obyvatel.

Zadejte žákům, ať se pokusí z dostupných informací nakreslit část rodokmenu rodiny Macalových, případně také Tomíčkových.

Na policejní přihlášce naleznete jména rodičů, manželek i dětí. Všimněte si, že zabitému panu Františku Tomíčkoví se v dubnu 1944 narodil vnuk, kterého syn Ladislav pojmenoval po otci a na přihlášku je dodatečně dopsán.

Věnujte se žáky pozornost jednotlivým rubrikám, které se u občanů protektorátního Československa evidovaly.

Za povšimnutí stojí také státní příslušnost: žákům lze položit otázku, v jakém státě se vlastně během událostí nacházíme; (b) židovská příslušnost: s ohledem na rasistickou ideologii nacismu šlo o důležitou diskriminační informaci; (c) náboženské vyznání – pan Macal se uvádí jako „bez vyznání“, ale jeho dcery jsou v matrice zemřelých uvedeny jako římské katoličky.

Zaenka M. maroz 15/7 1929 — Jaroslava Macal

16/9 1934 zabito při náletu 9/3-1945.

ur Floreik Dráice ma fotky a rakvi

Po náletu fot. uče Zanda H.B. (post. pum)

láké dům vedle čí 456 postaven Tomičkov čí 456

chladší hoch raněn

1 puma padla Macalovim čí 455 Druhá Tomičkov čí 456

Trih puma Riposim čí 457.

OBÁLKA, VE KTERÉ BYLY ULOŽENY FOTOGRAFIE Z POHŘBU

Ručně psané poznámky na obálce, ve které byly nalezeny fotografické materiály z pohřbu sester Macalových. Poznámka přesně určuje místa dopadu tří bomb a popis dalších škod a zranění.

Autorkou poznámek bude patrně Marie Soukalová, muzejní pracovnice připravující krátce po válce výstavu o benáteckých obětech.

MAPA S OZNAČENÍM DOPADU BOMB

zdroj: mapy.cz

Na základě pramenu (4) a (9) lze určit místo dopadu bomby. Číslo popisné se ve Starých Benátkách neměnila a jsou dodnes stejná. Dům byl pádem bomby poškozen, ale stojí dodnes v ulici Františka Adámka. Tato část obce se říkalo a říká Polsko.

Pracovníci archivu zjistili z dalších pramenů, že dům č. p. 455 si postavil Václav Macal – otec zabitých sester. Stavba započala 16. 10. 1940 a dokončena byla 15. 5. 1941. Rodina Macalova byla skutečně jedna z těch, které musely opustit Kbel kvůli okupační armádě. Smutné je, že ve Kbele si v roce 1928 dostavěl vlastní nový dům č. p. 150, který pak musel opustit. Majitelé vedlejšího domu č. p. 456 byli manželé Ladislava a Věra Tomíčkoví, syn se snachou zabitého pana Tomíčka. Stavba tohoto domu byla započata 1. 11. 1940 a dokončena 20. 6. 1941.

Zajímavé je, že od května 1941 nabylo platnost nové nařízení, které zakazovalo začínat soukromé stavby, dostavět rozestavěné však bylo možné. Tomíčkoví i Macalovi to tedy těsně stihli.

Pokud už půjdete navštívit pomník ve Kbele, **podívejte se společně do ulice Františka Adámka a nalezněte místo dopadu bomby. Je to nedaleko.**

Při samotném bádání se můžete se žáky nechat vést do souvisejících témat a příběhů. Nebojte se položit otázky, na které sami neznáte odpověď.

Např. proč se část Benátek jmenuje Polsko? Kdo byl František Adámek? Existují nějaké dochované fotografie této oblasti z doby války nebo krátce po ní?

Vyhledejte názvy ulic, které souvisí s osobami či objekty zmíněnými v příběhu. (např. U Silvie, Soukalova).

FOTOGRAFIE Z POHŘBU SESTER MACALOVÝCH

Analýzu fotografií z pohřbu sester Macalových jsme uvedli jako příklad v kapitole o badatelsky orientované výuce.

Všímáme si našich emocí a dojmů – Můžeme se ptát, jak na nás emočně působí fotografie z pohřbu sester Macalových, co cítíme? Byli jsme někdy na pohřbu? Jak vypadal, jak jsme se cítili? Emocí a dojmů si všímáme nejen u zkoumání těchto fotografií, ale jsme k nim pozorní **v průběhu celého badatelského projektu**. Žáci dnes mohou mít velice rozmanitou zkušenost se smrtí a odchodem blízkých lidí. Ve třídě můžeme mít žáky, kteří bombardování na vlastní kůži zažili. **Zvažte zralost své třídy. Fotografie otevřených rakví se sestrami není samozřejmě nutné ve výuce použít.**

Sledujeme a popisujeme jednotlivé detaily na fotografiích. Žákům se tento úkol bude pravděpodobně zdát velice jednoduchý, ale společné popisování všeho, co společně vidíme, a odlišování od toho, co nevidíme a do obrazu svou interpretaci vkládáme, je užitečný nácvik kritického myšlení. Navíc tím nastavujeme rovný výchozí bod pro další práci s tímto pramenem pro všechny žáky ve třídě.

Kdo jsou účastníci pohřbu, jak jsou oblečení a proč, jak se tváří, jaká zaujímají gesta? Dokážeme poznat, kudy průvod přesně šel? Fotografie jsou pořizované na dnešní ulici Pražská mezi částí Kbel a náměstím Na Burse. **S žáky můžeme projít trasu průvodu a hledat přesná místa, odkud byla fotografie pořízena, a zkoumat, jak se situace na ulici dnes liší.** Můžeme srovnávat s dnešní podobou ulice například to, kolik na ní vidíme aut nebo kontejnerů/popelnic na tříděný odpad. Všimnou si žáci i dalších, hlubších rozdílů?

Zkoumáme a vysvětlujeme situaci na fotografiích. Můžeme na základě vlastního podrobného popisu a zkušeností přemýšlet, jak se asi cítí účastníci pohřbu, co si možná myslí. Díky zkoumání dalších pramenů (kronika, vzpomínky paní Šmidové) můžeme domýšlet, co o bombardování Benátek tehdejší lidé vědí – jaké zaujímají postoje k válce, k Německu či Sovětskému svazu.

Z matriky zemřelých můžeme zjistit, kdy přesně se pohřeb konal (13. května 1945) a doplnit informace např. o tehdejšímu počasí v nedaleké Praze ([zdroj: https://www.in-pocasi.cz/archiv/](https://www.in-pocasi.cz/archiv/)). Jaká byla atmosféra prvních poválečných dnů a jak se mohla, nebo nemohla promítnout do průběhu pohřbu? Co se stalo ve světové a české politice mezi 9. květnem a 13. květnem?

Vyvozujeme závěry, vytváříme význam zdroje. Zkuste stručně zformulovat, co fotografie pohřbu, resp. samotný pohřeb díky zachycení na fotografiích nejspíše znamenal v příběhu tragické smrti sester Macalových, ale také v příběhu poválečných Benátek nad Jizerou.

Získáváme kritický odstup od zdroje. Můžeme se například ptát: Kdo a za jakým účelem fotografie pořizoval? Co na fotografiích možná není vidět? Bylo možné se pohřbu neúčastnit? Proč se pohřeb netýká třetí oběti bombardování? Z fotografií je zjevné, že pohřeb se stal kromě připomínky lokální tragédie také součástí manifestace pospolitosti Benátčanů a příslušenství k českému národu (kroje, zpěv hymny, který zmiňuje kronikář ve zdroji (9)). Pan František Tomíček byl podle matriky zemřelých pohřben ve stejný den, ale ve Svijanech.

9. 5. 1945

Nadchází již 9 května oblačný a kolem 6. hodiny těmi mračny, ohlušujícími výbuchy. Nad zrání lesy stoupá sloup černého dýmu a v mnohých poděšných domácnostech sbírají oklo a okenních tabulí, roztržených prudkým nárastem vzraženého vzduchu. Soudí se, že Němci ničí munici, uskladněnou na Lipníku a Borém Dánu.

Od Mladé Boleslavi na Prahu jedí tanky, děla, vojenská auta, jedno za druhým, že se cesta neubrání. K 8. hodině je silnice takřka přeprána vozidly všeho druhu. V této směti jako puma působí zpráva, že sovětské tanky se objevily v Praze. Němci jsou zdrceni a desorientováni. Rozhazují mezi občany cigarety, ale ty jsou s odporem podpadky bot raslapávaný do země. Běžená, kteří včera přehli k Milníku, dnes u nás vracejí. Z Benátek odjíždějí němečtí řidiči Karlaunda Leo Grimm a Petr Kloger i jejich uholod technický úředník Josef Semerád.

Nové a nové transporty přibývají. Odpolední však už jsou bez strání. S v našem městě několikrát strany u obavy své výstroje. Na nocce v kostela tři tanky a jeho osádka je ta tam. Také v polích stojí opuštění stroje: tři tanky a několik aut s proviantem.

Ohrožení je sam vidkem rodinné tragédie. Vybičování nervy porolity? Kdo ví. Zpravodaj jen hlásí: „Žena je mrtva, muž postřelen.“ MUDr. Kanašová však odmitá poskytnout lékařskou pomoci dohledají: „Nviděla jsem v Konětopích tu hrůzu, kterou tyto lidi způsobili.“

Ve vedení ohroženího vojenského velitelství nastává změna. Kapitán Kotík nastupuje v vojenského velitelství v Milovicích a na jeho místo je jmenován nadporučík pěchoty v záloze Jindřich Schrl. Do Milovic odjel tak po 10. hodině několik vojenských ročníků svolaných rozhlásem i bubnováním (místní rozhlás je jen v novobenskecké části města) již v časných hodinách ranních. Výprava však záhy se vrátila,

ČÁST KRONIKY OBCE NOVÉ BENÁTKY 1914–1948

zdroj: <https://ebadatelna.soapraha.cz/a/1428/123> a následující dvě strany 124 a 125.

Pro práci s textem můžete použít přepis kronikářského záznamu nebo nechat pracovat žáky s autentickým textem kroniky dostupným také online v ebadatelně Státního oblastního archivu Praha.

Společně se žáky můžeme vyhledávat slova nebo slovní obraty, kterým nerozumíme. Zapisovat je můžeme na tabuli nebo na flipový papír a poté význam slov na základě dalšího bádání zjišťovat. Jde o pojmy jako erární lesy, tyfová epidemie, okresní nebo místní národní výbor, chrabří molodci apod.

Zmíněna jsou tato lokální jména:

Boží Dar – vojenská osada nedaleko Benátek, kde dočasně sídlila německá a od roku 1968 také sovětská armáda; v areálu je letiště. Dnes je Boží Dar součástí Milovic.

Karborundum – místní továrna na brusné materiály, stojí skutečně nedaleko místa dopadu bomb.

Lipník – vesnice nedaleko Benátek.

Nové Benátky – část dnešních Benátek nad Jizerou nacházející se na pravém břehu Jizery na kopci; ke sloučení se Starými Benátkami a vesnicí Obodř došlo v roce 1944.

Okrouhlík – les nedaleko Benátek nad Jizerou.

Polsko – nově vznikající čtvrť mezi Starými Benátkami a Kbelem, který je dnes součástí Benátek.

Staré Benátky – část dnešních Benátek nad Jizerou nacházející se na levém břehu Jizery pod kopcem; ke sloučení s Novými Benátkami a vesnicí Obodř došlo v roce 1944.

Povšimněme si s dětmi některých charakteristik kronikářského zápisu.

Jedná se o zápis z roku 1948, tedy tři roky od popisovaných událostí, zároveň je ale kronikář a místní učitel Augustin Růžička do určité míry přímým svědkem událostí 9. května 1945 v Benátkách. Všimněme si ale rozporů mezi jeho zpětně popisovaným svědectvím a dalšími prameny (např. odborný článek Kristýny Číhové uvádí pět letounů, Růžička viděl jen dva, liší se také uvedený počet poničených domů).

Pokud Rudá armáda vstoupila do Benátek již 10. května, je Růžičkovo naivní ozvláštňení průběhu pohřbu sester Macalových žvatlajícím radostným chlapcem z příjezdu osvoboditelů zjevná literární nadsázka.

Pozoruhodné je také to, jak dává do souvislosti bombardování Karborunda a spojenecké letecké útoky na Plzeň v průběhu války. Osvobození západními spojenci ale není zmíněno stejně, jako není problematizována identita letadel.

Kronikářský zápis lze použít jako výchozí bod k výkladu o „velkých dějinách“, nebo jej lze naopak využít k tomu, abychom procvičili, jak žáci pochopili předchozí výklad učebnicových událostí.

Jedná se o tyto zmíněné události: především nálet na Mladou Boleslav 9. května 1945, dále ale kronika přímo odkazuje na Pražské povstání a kapitulaci německých vojsk, téma koncentračního tábora v Terezíně nebo třeba téma poválečné atmosféry a kolektivní viny dopadající na Němce, kterým se nedostane pomoci od české lékařky. Svým způsobem kronika tematizuje také únor 1948 a uchopení moci komunistickou stranou.

9.5.1945

neboť vojenský tábor byl zatím obsazen německým vojskem a Kostonlat.

Do paté hodiny odpolední vyřizují strážníci vyhlášku ONV z Brandýše nad Labem. Dychtivě i s úlevou slyší chodci radostnou zprávu:

"Spolupatriční! Nadeset tonážně očekávaný okamžik, kdy vláda našich věcí se vrací opět do našich rukou. Barbarický režim násilí a hrůzy je poražen a náš národ po více než šesti letech utrpení povstal k novému životu..."

Lidi čtou, mají radost, a přece neurčitý smutek se splítá do této potěšující zprávy.

A ona tělnatá Novobenedičanka, která dala kdy si příslib, že při ukončení války udělá na náměstí stojku, obírá se dnes válečnými myšlenkami, vyvolanými zprávami internovaných, kteří se právě vraceli z Teresína, kamionního tyfusu epidemií.

Nesou to však jen pohmutlivá vyprávění Františka Matějky, Pavla Rydla a jeho syna Stanislava, Josefa Litického, Václava Vondry a jeho manželky Květeny, která sbláznití místní události probíhající v rychlém sledu, ale je to i výzva MNV, která nemůže nepohnout k rychlému činu.

"Občané!" říká se v prohlášení, "přítomná doba klade mimořádné požadavky na Vás v pomoci postiženým. Po Teresíně je to Praha, která chybí potravin. Žádáme Vás proto, abyste se zúčastnili pomoci akce po vstupu jiných měst i venkova a pomohli zejména strádajícím pražským dětem. Sbíranou potravu jsou místnosti Okresní záložny hospodářské v N. Benátkách.

Mouku, která je určena pro pivo a chléb, odevzdáte svému nejbližšímu pekaři, kde bude pověřen pověřencem národního výboru.

Osoby znací živnosti pekařské přiklady se u místních pekařů jako dobrovolní pomocníci."

9. 5. 1945

Není jistě náhoda, že v době, kdy starobonáleckí občané směřují do školy pohřbívají pro Prahu strádající, dvaadvacetiletý Bohumil Rehak ze St. Benátek umírá v Kyjích při pomoci Praze bojující.

Také Terešín je třeba ještě jinak pomoci než stěrem obzavů, léků a šatstva. Jak? Naslouchejte hlasu vycházejícímu z pouličních ampliónů:

„Halt! Pozor! Volá Terešín!“

Místní národní výbor žádá naléhavě, aby osvoboditelští nadporučníci práci a dokončili úpravu ložního a osobního prádla pro osoby v koncentračním táboře v Terešíně.

Nejrychlejší pomoc se nutná. Přihlaste se proto dobrovolně, aby práce byla do 3. hodiny ranní skončena. Terešín Vám děkuje.

Výzva se s účinkem neminula.

Devátý květen detonacemi začal, výbuchy skončil. Ráno lidé zírali do vytloučených oken průbytků, navíc do vyhaslých dětských očí.

Bylo to k večeru mezi 19. a 20. hodinou. Byl jen se svými dvěma dětmi na školní zahradě a novobonáleckého hřbitova. Najednou slyšíme hukot dětských motorů. Váhledneme. V dosti velké výšce plují dva letouny, sledující směr toku Jizery. Náhle zcela znenadání spáčí kurs a v okamžiku se zábleskem ohně se vše rozechvě.

Vě sterne stihnu dcerku do náhonu. Vzápětí se opět osou silné rány a pak už jen pravidelné hučení, stále slabší a slabší, dává tušit, že letadla se vrací směrem odkud přiletěla. Vstávám a hledám synka. Ten stojí uprostřed zahradní cesty a je ještě v sajetí ohnivých blesků, které se snesly za rešenou bariéru vysokých stromů náhonu dolů k Jizere.

Bomby však nespadly do Jizery, ani na tovarní objekty Karbarmunda, kterým měly asi připra-

sit osud plzeňské Škodovky, ale snesly se na
miz netušící, nově vznikající benátskou čtvrt
u Klbela, lidové soanou Polsko. Zasáhly 3 domy
s čísly popisnými 455, 456, 457 a v nich pohřbily
3 lidské životy: 2 školáčky a jednu dospělou osobu.

Když 13. května berducha těla obou děvčá-
tek, 3 děti a jiny Macaborech, jsou sa souku písne
"Kde domov můj?" ukládána do hrobu na starob-
nětském hřbitově, to už na státní silnici má-
ly čtyřletý capart Brněňan volá své "Nařdáááá!"
v ústředí obratým mladcům vitérní Rudé armády,
která 10. května překročila hranice našeho města.

Pro rozvoj kritického myšlení a mediální gramotnosti bude zajímavé přemýšlet o způsobech šíření informací během druhé světové války.

Jaká konkrétní média jsou v textu kroniky zmíněna? Jaké jsou jejich výhody a jaké nevýhody? („místní ampliony“ obecního rozhlasu – zavedený v té době „pouze v Nových Benátkách“, obecní vyhláška nebo provolání MNV vyvěšené na ulici, bubnování doprovázené zřejmě čtením zprávy, osobní vyprávění spoluobčanů vracejících se z Terezína; konkrétní zápis ještě nezmiňuje vysílání Československého rozhlasu, které občané jistě poslouchali – film *Protektor*, 2009, režie Marek Najbrt).

V této souvislosti (ale i na jiných místech projektu) můžete rozvíjet alternativní scénáře událostí. Jak by vypadal průběh závěru války, kdyby byl k dispozici internet, chytré telefony nebo umělá inteligence?

***) Pokud je text pro použití ve výuce dlouhý** nebo máme ve třídě **žáky se specifickými poruchami učení** (dyslexie), můžeme zařadit jen text začínající od symbolu hvězdičky.

PŘEPIS TEXTU

9. 5. 1945

Nadcházející jítro 9. května ohlašuje se kolem šesté hodiny třemi mocnými ohlušujícími výbuchy. Nad erární lesy stoupá sloup černého dýmu a v mnohých poděšených domácnostech sbírají sklo z okenních tabulí, roztržitých prudkým nárazem rozraženého vzduchu. Soudí se, že Němci ničí munici uskladněnou na Lipníku a Božím Daru.

Od Mladé Boleslavi na Prahu jezdí tanky, děla, vojenská auta, jedno za druhým, že se cesta netrhne. K osmé hodině je silnice takřka přecpána vozidly všeho druhu. V této změti jako puma působí zpráva, že sovětské tanky se objevily v Praze. Němci jsou zdrčení a dezorientováni. Rozhazují mezi občany cigarety, ale ty jsou s odporem podpatky bot zašlapány do země. Běženci, kteří včera prchali k Mělníku, dnes se zase vracejí. Z Benátek odjíždějí němečtí ředitelé Karborunda Leo Grimm a Petr Klager i jejich nohsled technický úředník Josef Semerád.

Nové a nové transporty přibývají. Odpolední však už jsou bez zbraní. I v našem městě některé útvary se zbavují své výbroje. Na rozcestí u kostela trčí tank a jeho osádka je ta tam. Také v polích stojí opuštění sirotci: tři tanky a několik aut s proviantem.

Okrouhlík je zase svědkem rodinné tragédie. Vybičované nervy povolily? Kdož ví. Zpravodaj jen hlásí: „Žena je mrtva, muž postřelen.“ MUDr. Hanušová však odmítá poskytnout lékařskou pomoc dokládajíc: „Viděla jsem v Konětopech tu hrůzu, kterou tito lotři způsobili.“

Ve vedení okrskového vojenského velitelství nastává změna. Kapitán Kotík nastupuje u vojenského velitelství v Milovicích a na jeho místo je jmenován nadporučík pěchoty v záloze Jindřich Schirl. Do Milovic odjelo také po desáté hodině několik vojenských ročníků svolaných rozhlasem i bubnováním (místní rozhlas je jen v novobenátecké části města) již v časných hodinách ranních. Výprava však záhy se vrátila, neboť vojenský tábor byl zatím obsazen německým vojskem z Kostomlat.

Po páté hodině odpolední vyvěšují strážníci vyhlášku ONV v Brandýse nad Labem. Dychtivě i s úlevou hltají chodci radostnou zprávu: „Spoluobčané! Nadešel toužebně očekávaný okamžik, kdy vláda našich věcí se vrací opět do našich rukou. Barbarský režim násilí a hrůzy je poražen a náš národ po více než šestiletém utrpení povstal k novému životu...“

Lidé čtou, mají radost, a přece neurčitý smutek se vplétá do této potěšující zprávy.

A ona tělnatá Novobenátčanka, která dala kdysi příslib, že při ukončení války udělá na náměstí stojku, obírá se dnes vážnějšími myšlenkami, vyvolanými zprávami internovaných, kteří se právě vrátili z Terezína zamořeného tyfovou epidemií.

Nejsou to však jen pohnutlivá vyprávění Františka Matějky, Pavla Rýdla a jeho syna Stanislava, Josefa Libicha, Václava Vondry a jeho manželky Růženy, která zatlačují místní události probíhající v rychlém sledu, ale je to i výzva MNV, který nemůže nepohnout k rychlému činu.

„Občané!“ říká se v provolání, „přítomná doba klade mimořádné požadavky na Vás v pomoci postiženým. Po Terezíně je to Praha, které chybí potraviny. Žádáme vás proto, abyste se zúčastnili pomocné akce po vzoru jiných měst i venkova a pomohli zejména strádajícím pražským dětem. Sběrnou potravin jsou místnosti Okresní záložny hospodářské v Nových Benátkách. Mouku, která je určena pro pečivo a chléb, odevzdejte svému nejbližšímu pekaři, kde bude převzata pověřencem národního výboru. Osoby znalé živnosti pekařské, hlase se u místních pekařů jako dobrovolní pomocníci.“

Není jisté náhoda, že v době, kdy starobenátečtí občané snášejí do školy potraviny pro Prahu strádající, dvaadvacetiletý Bohumil Řehák ze Starých Benátek umírá v Kyjích při pomoci Praze bojující.

Také Terezínu je třeba ještě jinak pomoci než sběrem obvazů, léků a šatstva. Jak? Naslouchejte hlasu vycházejícímu z pouličních amplionů:

„Haló! Pozor! Volá Terezín! Místní národní výbor žádá naléhavě, aby osazenstvo prádelny nastoupilo práci a dokončilo úpravu ložního a osobního prádla pro osoby v koncentračním táboře v Terezíně. Nejrychlejší pomoc je nutná. Přihlaste se proto i dobrovolně, aby práce byla do třetí hodiny ranní skončena. Terezín vám děkuje.“

Výzva se s účinkem neminula.

9. květen detonacemi začal, výbuchy skončil. Ráno lidé zírali do vytlučených oken příbytků, večer do vyhaslých dětských očí.

*) Bylo to k večeru mezi devatenáctou a dvacátou hodinou. Byl jsem se svými dvěma dětmi na školní zahradě u novobenáteckého hřbitova. Najednou slyšíme hukot leteckých motorů. Vzhledneme. V dosti velké výšce plují dva letouny, sledují směr toku Jizery. Náhle aera vezmou zpáteční kurz a v okamžiku se zábleskem ohně se ozve rachot.

Ve vteřině strhnu dcerku do záhonu. Vzápětí se ozvou silné rány a pak už jen pravidelné hučení, stále slabší a slabší, dává tušit, že letadla se vracejí směrem, odkud přiletěla. Vstávám a hledám synka. Ten stojí uprostřed zahradní cesty a je ještě v zajetí ohnivých blesků, které se snesly za zelenou bariéru vzrostlých stromů někam dolů k Jizeře.

Bomby však nespadly do Jizery, ani na tovární objekty Karborunda, kterým měly asi připravit osud plzeňské Škodovky, ale snesly se na nic netušící, nově vznikající benáteckou čtvrť u Kbela, lidově zvanou Polsko. Zasáhly tři domy s číslem popisným 455, 456 a 457 a v nich pohřbily tři lidské životy: dvě školačky a jednu dospělou osobu.

Když 13. května bezduchá těla obou děvčátek, Zdeňky a Jiřiny Macalových, jsou za zvuků písně „Kde domov můj?“ ukládána do hrobu na starobenáteckém hřbitově, to už na státní silnici malý čtyřletý capart Brůžkův volá „Naždááá!“ v ústřety chabým molodcům vítězné Rudé armády, která 10. května překročila hranice našeho města.

Tak ještě jednou dobrý den děti. Především, že nejsem pamětnice. Tak stará ještě nejsem. Ale to, co vám budu vyprávět, nebo to, na co se mě budete ptát, je vlastně z paměti mého dědečka, babičky a maminky, kteří vlastně žili ve Kbele, který byl vystěhovaný. Když přišli Němci v roce 1939, tak já přesně nevím, jestli to bylo v roce 1939 na konci nebo někdy na začátku čtyřicátých let, tak ti všichni lidé, co tam žili a postavili si tam svoje domečky, tak je vystěhovali. A byli tam místo nich nasazení takoví němečtí správci, kteří se starali o hospodářství. Třeba vím, že z domu mojí babičky měli nastěhované koně. A teď si představte, že prostě máte rodinu, děti malé, a vy se musíte během pár dní nebo nevím, jak to bylo rychle, vystěhovat. Takže ty lidi sháněli své příbuzné, sháněli nájem, kdo by je vzal do jedné místnosti a takhle tam prostě museli žít.

audio
nahrávka
zde:

Mojí rodinu vystěhovali někam nahoru do města. Já přesně nevím, ale vy si to určitě někde dohledáte, je to někde kolem hřbitova. Tam bejvala továrna, jmenovalo se to Silvie a dělaly se tam provázky, to jsem se teda taky někde dočetla. A tam byla místnost a ti lidi tam někde žili. Víím, že maminka říkala, že se tam strašně báli, že to tam bylo ponurý, temný, nebylo takové dostatečné osvětlení, jako je dneska všude. Maminka je ročník třicet jedna, takže takhle malý ty děti byly. A potom ti lidi teda sháněli možnost, kde by se mohli nějak ubytovat.

Ještě teda za ty domy, jim ti Němci, ta německá vláda, dala jakoby nějaké odškodnění, ale nebylo to nějaké horentní. Takže za tyhle ty nějaké peníze sháněli ti Kbeláci, kde by si postavili domy. A protože dneska v té oblasti, kde vy jste se byli dívat, vlastně byla pole, tak si tam různě nakoupili ty pozemky a začali si tam vlastně stavět ty domy. A v roce čtyřicet jedna, to vím úplně bezpečně, se tam nastěhovali.

V knížce jedný o Benátkách píšou, že ty domy si postavili bohatší dělníci z toho Kbela, což vlastně pravda není, protože můj děda pocházel z devíti dětí, babičky ze čtyř, tatínek byl ve válce, v první světový, takže to nebyli žádní bohatí dělníci, prostě měli práci v Carbo. Pak se tam, nebyli to všechno jenom Kbeláci, postupně tam byly volné pozemky, tak ti lidi si tam v té čtvrti. A některý domy byly postaveny jako daleko dál po válce.

audio
nahrávka
zde:

Takže tam žili. Ty domy ještě nebyly omítnuté. Byli rádi, že žijí v provizorních podmínkách. A také rodina Macalova si tu postavila ten domeček. Moje maminka a její sestra se kamarádily s těmihle děvčaty Macalovými, s tou Jaruškou a se Zdeničkou. Zdenička byla starší, Jaruška byla ta mladší. Takže si tam tak různě hrály.

Taky si ještě pamatuju, že maminka, když si takhle hrála děvčata, a bavily se, co by dělaly, kdyby byl nálet. A ta Jaruška říkala: „Kdyby mě to mělo zabít, tak já bych chtěla hned.“ A to té mamince potom všechno jakoby vytanulo na mysli.

ZÁZNAM VZPOMÍNEK VĚRY ŠMIDOVÉ A ODKAZY NA AUDIOSOUBORY

Žáci mohou sledovat text a zároveň slyšet autentický vzpomínající hlas. Pokud budou mít k dispozici elektronická zařízení (tablet/mobil/počítač a sluchátka), mohou bádát ve svědectví samostatně nebo ve skupinkách.

Zkoumejte, které informace se v audiozáznamu liší od dalších zdrojů. Zejména lze srovnat se zápisem v obecní kronice a s odborným článkem Kristýny Číhové.

Můžete pokládat například tyto doplňující otázky nebo otázky kontrolující porozumění k jednotlivým částem rozhovoru:

Kdy doopravdy přišla německá armáda do Benátek?

Kolik bylo let mamince paní Šmidové v květnu roku 1945?

Jaký vztah má paní Šmidová k sestrám Macalovým, byla jejich kamarádka, nebo příbuzná?

Kde a co v textu můžeme vyčíst o tom, jak děti prožívaly probíhající válku?

Jak se obyvatelé Benátek připravovali na případné nálety?

Jaké bezprostřední škody bombardování napáchalo?

Jak se lišila rodinná interpretace bombardování od dalších historických pramenů?

Mají podle paní Šmidové sestry Macalovy nějaké žijící příbuzné?

Jaký byl osud jejich hrobu?

Pokud byste s žáky chtěli pietně navštívit místo, kde byly pohřbeny sestry Macalovy, paní Šmidová nám řekla, že jde o hrob označený “rodina Židova” a nachází se na dolním benáteckém hřbitově (po vstupu na hřbitov se dejte za kostel vlevo, nedaleko márnice).

03 **Začátek bombardování Benátek** (2:42)

Takže pak už konečně bylo toho 9. května, osvobození, všichni se těšili a měli radost. Vím, že vyprávěli, že děda se svým bratrem čekali na silnici, čekali, že od Prahy přijedou ruský tanky a podobně.

Ale ještě co předcházelo. Protože tady různě přelétávali, i v těch Milovicích bylo to letiště, takže se báli, že, jak ti Němci ustupovali, že může být bombardovaný. Takže můj děda byl takovej jako předvídavej a kde byly sklepy, tak tam dali nějaký výstuže, aby je to tam nezavalilo, a měli tam nějaký provizorní postel a podobně.

Takže už se všichni teda těšili a najednou viděli, že letěj letadla. Všichni si mysleli, že jsou to ruský letadla, takže chtěli mávat, a teď si všimli, že z toho něco padá. Jenomže si všichni mysleli, že je to takový stříbro. Protože, když lítala letadla, aby se rušilo radiové spojení, vysílačky a podobně, tak oni to házeli, možná to znáte z vyprávění, já si to sama taky neumím představit, jak to vypadalo. Vím, že babička s dědou vyprávěli, že to byly takový stanioly, aby se to prostě rušilo. Všichni ti lidi a děti si mysleli, že je to tohleto.

Pak někdo začal křičet, že jsou to bomby. Tak všichni letěli do krytu nebo do těch sklepů, někdo stačil.

audio
nahrávka
zde:

A vím, že maminka vyprávěla, že prostě běžela a ještě byla někde na chodbě a jak ta vlna byla, což od toho domu je třeba sto metrů, kde dopadly ty bomby, možná ještě víc, tak že ta vlna ji prostě smetla, že ani nevědí, jak se tam dostaly, ta síla vzduchu je tam smetla. Babička taky byla nějak v tom krytu nebo v tom sklepě. Děda, ten nedoběhl, ti zůstali někde na zahradě. A neměli doma dceru, sestru mojí maminky, moji tetu.

04 **Následky bombardování Benátek** (3:59)

Když bylo po všem, prostě už viděli, kam to dopadlo a podobně, hrozně jakoby všude prachu, tak se lidi začali sbíhat a zjistili to neštěstí. Ta babička moje sháněla tu dceru, která byla u těchletěch děvčat Macalových. Tak jenom viděla, jak ulicí běží postava. Měla prý na sobě zrovna červené šaty, byla celá od krve, protože měla takový polodlouhý vlasy světlý a strašně brečela, křičela, ty vlasy jí úplně stály hrůzou, samy o sobě a tím prachem a vším.

Když ta hrůza se stala, tak ta Zdenička ta zemřela hned. Ta mladší Jaruška zemřela na cestě do nemocnice. Ta už taky nedoběhla právě, aby se schovala. Ta moje teta se dostala někam blíž k tomu domu. Takhle se to stalo.

Vedle u sousedů, tam byl nějaký pan Tomíček. Ten teda taky přišel o život. Pak jeho syn. Ten byl zraněný tak, že přišel o nohu, zranilo ho to, museli mu ji amputovat. A v kočárku ležel malý kluk. Nějaká střepina se mu dostala do plic. S tím potom žil celý život, ale dožil se nějakého slušného věku.

Potom si tak ještě pamatuju, že když já jsem byla jako třeba tříletá, že když kopali na zahradě záhonky a podobně, tak tam posbírali kousky odštěpků, zkrutky toho železa z těch bomb. Na těchhle zahradách právě u těch Tomíčků... víte, jak vypadá kára? Ten vozík, ale takový ten velký, co měl třeba takhle vysoká kola... takže ta kára od těch sousedů Macalů přiletěla k nám na zahradu a byla zapíchnutá tím držadlem, že ji ani nemohli vypáčit. Nebo jak je pumpa na vodu, protože tam v té době nebyl vodovod, každý dům měl svoji studnu a z té se pumpovala voda, tak právě u těch Macalů, to mi taky vyprávěli, že z té pumpy zbyla jen trubka a ta byla prostě, jak když vystřiháte nůžkama ozubení, takže to bylo takhle celý rozšklebený, jako nějaký tulipán.

Ty domy nijak poškozený nebyly, ty zůstaly tak, jak byly. Asi byly nějaký trhliny, protože i v našem domě si pamatuju, že v chodbě byla trhlina přes celý, tam nebyly kachličky, ale takový to leštěný broušený teraso hladký, a babička vždycky říkala, no, tak to máme po tý válce, jako že to puklo takhle.

[audio
nahrávka
zde:](#)

05 Kdo a proč bombardoval? (2:19)

Potom ještě vím, že všichni si mysleli, že jsou to německý letadla, žili v tom celý život, protože ty letadla byly zamalované, měly ty znaky zabílený. Víím, že vždycky měli takový ty rodinný úvahy, kdo to vlastně byl, každý rok se vzpomínalo na to, jak to bylo, proč to bylo. Já jsem byla jako zvědavá, hrozně mě to zajímalo, proto si to tak nějak pamatuju všechno.

Po letech pak vycházely nějaký články, že to pravděpodobně nebyly německý letadla. Ale i nedávno i tady v tom Benátecku vyšel článek, že to byly vlastně ruský letadla, ale ty měly za úkol odstříhnout, protože ti Němci se bránili, snažili se dostat do zajetí k Američanům a ne Rusům, takže prchali a prchali přes Prahu a Mělník a tady všude. Ty ruský letadla měly za úkol je odstříhnout a někde je shromáždit, aby nenapáchali ještě další zla. A víím, že prostě se tak v rodině vždycky říkalo, že asi ty letadla potřebovaly těch náložů zbavit a nevěděly prostě, kam s tím, co s tím, aby s tím někde nepřistály, že asi nechťeli asi bombardovat tu čtvrť, ani Carborundum Benátky tu továrnu. Když se třeba díváte na letecký snímek, tak tam je poměrně velká oblast, nebylo tam to odvodnění, takže oni to asi chtěli hodit tam do toho území. Jenomže navigace... dneska si to všechno řekneme jinak, nebo vidíme to všechno jinak, takže to se prostě všechno zametlo až sem do těch míst a stalo se teda tady takovýhle neštěstí.

audio
nahrávka
zde:

06 Vzpomínání na děvčata, jejich hrob a pomník (2:26)

Ta maminka jejich nechala udělat tyhle fotografie a rozdávala to známým, aby ty lidi na ně nezapomněli.

Potom ještě měly hrob tady na benáteckým hřbitově. Byl to trojhrob a byly tam přesně tyhle fotografie, které jsou přilepené na pomníku ve Kbele. Když zemřeli i jejich rodiče, tak měli nějaký příbuzný, kteří se o ten hrob starali, musím říct, že jsme tam s tou maminkou tam chodili každý rok, ať byly třeba Vánoce, prostě dávaly jsme tam kytičky a svíčky, a na to výročí toho devátého. Nezapomněli jsme na ně a takový ti pokračovatelé toho rodu.

Potom asi nikdo nepamatoval na to, že tam jsou oběti té války, ten hrob, když už nebyli žádní příbuzní, neměl kdo platit a nebyl nikdo na městě, aby to nějak vedl v patrnosti, aby se ten hrob třeba nějak zachoval, aby to město třeba platilo poplatky i za tenhle ten hrob. Takže to dali nějaký jiný rodině a moje maminka se to dozvěděla, pak v té době už taky byla sama nemocná, byly tam fotografie na tom hrobě, tak jsem poprosila ty lidi, jestli by to opatrně mohli sundat, že bych je prostě nějak zachovala. To se podařilo. S mým mužem jsme pak šli nahoru na městský úřad a tam jsme se domluvili, protože v tom Kbele ani ty fotografie na tom pomníčku nebyly, tak jsme je tam nechali přilepit, přilepili jsme je tam, takže to jsou ty původní, co byly na tom jejich hrobečku.

audio
nahrávka
zde:

POUŽITÉ ZDROJE

audiovizuální

PAMĚŤ NÁRODA. *Bombardování Mladé Boleslavi 9. 5. 1945*. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=J6oN49WPhWE>

ČESKÁ TELEVIZE. *Bomby s rudou hvězdou*. Pořad Reportéři ČT. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/1142743803-reporteri-ct/215452801240016/cast/396889/>

didaktické

BADATELÉ.CZ. *Průvodce pro učitele badatelsky orientovaným vyučováním*. Praha: Sdružení Tereza, 2013. ISBN 978-80-87905-02-9.

BOROVINOVÁ, K. HÁJKOVÁ, E. KULICH, J. *Místně zakotvené učení – Základní informace a inspirace do výuky*. Horní Maršov: Středisko ekologické výchovy SEVER, 2020. Dostupné na www.pavucina-sev.cz.

HAVLŮJOVÁ, Hana; NAJBERT, Jaroslav a kolektiv. *Paměť a projektové vyučování v dějepise*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2014. ISBN 978-80-87912-12-6.

KOLEKTIV AUTORŮ ÚSTR. *Soudobé dějiny – příručka učitele badatelského dějepisu pro 9. ročník základních škol a víceletá gymnázia*. Praha: ÚSTR, Fraus, 2022. ISBN 978-80-7489-752-8.

NAJBERT, Jaroslav; PALATKA, Stanislav. *Expedice Podyjí – Devět mlýnů a Podmolí: náměty na badatelské aktivity pro žáky základních a středních škol*. Praha – Znojmo: ÚSTR – Správa národního parku Podyjí, 2017. ISBN 978-80-87912-06-5.

NÁRODNÍ PEDAGOGICKÝ INSTITUT. *Rámcový vzdělávací program: Základní vzdělávání*. Online. Dostupné z: <https://prohlednout.rvp.cz/zakladni-vzdelavani>. [cit. 2026-09-04].

SVOBODOVÁ, Hana a kolektiv. *Hodnocení v badatelsky orientovaném vyučování – praktické tipy a zkušenosti od učitelů*. Praha: Vzdělávací centrum TEREZA 2018. ISBN 978-80-87905-17-3.

odborné, historické

ANTOŠ, Jiří. *Z historie Benátecka: Výběr z článků publikovaných v letech 1960–1989*. Benátky nad Jizerou: město Benátky nad Jizerou, 2013. ISBN 978-80-86772-72-1.

ČESKOSLOVENSKÁ OBEC LEGIONÁŘSKÁ, JEDNOTA MLADÁ BOLESLAV. *Seznam obětí leteckého náletu na Mladou Boleslav 9. května 1945*. Online. Dostupné z: <https://www.csol-mb.net/databaze/obeti-bombardovani>. [cit. 2026-09-04].

Drobné památky. Fotografie pomníku padlým v první a druhé světové válce. Dostupné z: <https://www.drobnepamatky.cz/files/2021/pomnik-padlym-76273-2.jpg>.

Drobné památky. Interaktivní mapa České republiky s odkazy na jednotlivé pomníky padlým. Dostupné z: <https://www.drobnepamatky.cz/mapadp>.

DVOŘÁK, Bohumil a kolektiv. *Protinacistický odboj v Pojizeří 1939–1945*. Mladá Boleslav: Severočeské revoluční národní podzemní hnutí Pojizeří při ČSBS-SDOP – Okresní muzeum Mladá Boleslav – Státní okresní archiv Mladá Boleslav, 2002. ISBN 80-238-9898-1.

HERČÍK, Karel; DVOŘÁK-SOVA, Miroslav; BENEŠ, Luděk; DVOŘÁK, Bohumil; ŠIMONEK, Jan et al. *Odboj na Mladoboleslavsku 1939–1945: obraz historie domácího odboje v Pojizeří*. Mladá Boleslav: Český svaz bojovníků za svobodu, 1995.

HOŘEJŠ, Miloš. Spolupráce Bömisch-Mährische Landgesellschaft, Bodeamt für Böhmen und Mähren a Volksdeutsche Mittelstelle na germanizaci české půdy na Mělnicku a Mladoboleslavsku (1939–1945). *Terezínské listy*. Terezín, 2006, č. 34/2026, s. 89–120.

JANÁK, Jan; HLEDÍKOVÁ, Zdeňka; DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*. Praha, 2005. ISBN 80-7106-709-1.

LOUDILOVÁ, Miloslava. *Milovice 600 let: pohled do jejich vývoje v průběhu dějin 1396–1996*. Milovice, 1996.

MUZEUM BENÁTECKA. *Sbírka dokumentační a archivní povahy*. Inv. č. MBJ-D-71, MBJ-D-81, MBJ-D-82, MBJ-D-191.

POLÁK, Jaromír. *Kalendárium Benátecka: události města Benátek nad Jizerou a okolí ve druhém tisíciletí*. Benátecká knihovnička. Benátky nad Jizerou: Město Benátky nad Jizerou, 2014.

ŘEHOUNEK, Jan. *Osudové okamžiky: sto let vojenského výcvikového prostoru Milovice – Mladá*. Nymburk, 2006. ISBN 9788087523056.

SOKA Mladá Boleslav, fond Sbírka Okupace 1939–1945 v Benátkách nad Jizerou, kartony 49 a 49a, Obrazová dokumentace.

SOKA Mladá Boleslav. Fond Sbírka Okupace 1939–1945 v Benátkách nad Jizerou, karton 49a, Odboj, květen 1945. Strojopis 33 měsíců zbaven svobody – Ferdinand Bárt, opis pořídila Marie Soukalová.

SOKA Mladá Boleslav. Kniha zemřelých 1874–1949, Staré Benátky, římskokatolická církev. str. 260. Dostupné z: <https://ebadatelna.soapraha.cz/d/14982/260>. [cit. 2026-09-04].

SOKA Mladá Boleslav. Městský národní výbor Mladá Boleslav, Kronika města 1945–1946. Dostupné z: <https://ebadatelna.soapraha.cz/a/6225/1>. [cit. 2026-09-04].

SOKA Mladá Boleslav. Nové Benátky – kronika obce 1914–1948, str. 123–125. kronikář Augustin Růžička, 1948. Dostupné z eBadatelny Státního oblastního archivu Praha: <https://ebadatelna.soapraha.cz/a/1428/123>. [cit. 2026-09-04].

SOKA Mladá Boleslav. *Okresní národní výbor Mladá Boleslav*. Expozitura Benátky nad Jizerou, inv. č. 205–207, 258.

ŠIMONEK, Jan. *Na věčnou paměť. Nemovité připomínky obětí dvou světových válek a boje proti totalitě v okrese Mladá Boleslav VI*. Boleslavica 17: Vlastivědný sborník Mladoboleslavska, ročník 10, svazek 17, rok vydání 2017.

WIKIPEDIA. *Cap Arcona*. Online. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Cap_Arcona. [cit. 2026-09-04].

Badatelský projekt: **1945 Sestry Macalovy**

Základní škola a Střední škola Otevřeno, z. ú.
Benátky nad Jizerou, 2026

www.skola-otevreno.cz

AUTOŘI

Marek Fajfr
Tomáš Herian
Kristýna Číhová

KOREKTURA

Ivana Syslová

GRAFICKÁ ÚPRAVA A SAZBA

Patricie Kučerová

TISK

Tisk Kvalitně, s.r.o., Petržálkova 13, 158 00, Praha

Vydání publikace finančně podpořila Nadace Škoda Auto
v rámci programu Tady jsem doma 2026.

1. vydání, Benátky nad Jizerou, 2026

ISBN 978-80-11-09287-0

ŠKOLA
OTEVŘENO

www.skola-otevreno.cz